

Ügyszám: III/00081/2012

**Első irat
érkezett:** 03/02/2011

**Az ügy
tárgya:** a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 269/C.§-ának
alaptörvény-ellenessége tárgyában benyújtott bírói indítvány.

**Eljárás
típusa:** Bírói kezdeményezés (egyedi normakontroll eljárás)

**Indítványozók bíró
típusa:**

Előadó alkotmánybíró: Szívós Mária Dr.

Az indítvány lényege: ▶

Támadott jogi aktus:

a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 269/C. §

Az Alaptörvény hivatkozott rendelkezései az indítványban: ▶

A határozat száma: 16/2013. (VI. 20.) AB határozat

ABH oldalszáma: 2013/544

Az ABH 2013 tárgymutatója: alapjoggal való visszaélés; alapjogi teszt; emberi méltósághoz való jog; emberiség elleni bűnök; gyűlöletkeltés; jogalkotó szándéka; jogállamiság; jogbiztonság; kommunista és nemzeti szocialista rendszerek bűneinek tagadása; köznyugalom; közösségek méltósága; nemzeti jelképek védelme; népirtás; önkényuralmi jelképek használata; önvádra kötelezés tilalma; pluralizmus; véleménynyilvánítási szabadság

A határozat kelte: Budapest, 06/17/2013

Testületi ülések napirendjén: ▶

A határozat szövege: ▼

Az Alkotmánybíróság teljes ülése a 2011. évi CLI. törvény 25. §-a alapján az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabály Alaptörvénnyel való összhangjának felülvizsgálatára irányuló bírói kezdeményezés tárgyában – *Dr. Balogh Elemér, Dr. Salamon László, Dr. Szalay Péter és Dr. Pokol Béla* alkotmánybírók párhuzamos indokolásával, valamint *Dr. Bragyova András, Dr. Kovács Péter és Dr. Lévay Miklós különvéleményével* – meghozta a következő

h a t á r o z a t o t:

Az Alkotmánybíróság a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 269/C. §-a alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt elutasítja.

Az Alkotmánybíróság ezt a határozatát a Magyar Közlönyben közzéteszi.

I n d o k o l á s

I.

[1] Az indítványozó Budai Központi Kerületi Bíróság bírása az előtte 11.B.I.194/2011. szám alatt folyamatban lévő büntető ügyben – az eljárás felfüggesztése mellett – a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 269/C. §-a alaptörvény-ellenességének megállapítása és megsemmisítése érdekében az Alkotmánybírósághoz fordult. A büntetőeljárás terheltjével szemben a Budapesti I. és XII. kerületi Ügyészség a Btk. 269/C. §-ába ütköző és aszerint minősülő, a nemzeti szocialista, és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása büntettének elkövetése miatt emelt vádat. Az indítványozó álláspontja szerint a Btk. 269/C. §-a alaptörvény-ellenes.

[2] Az indítványozó bíró az előtte folyamatban lévő büntetőeljárás során alkalmazandó törvényi tényállás vonatkozásában azt kifogásolta, hogy az nem felel meg az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében meghatározott jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményének.

[3] Ezen álláspontjának kifejtése során az indítványozó – utalva az egyes emberiség elleni, illetőleg háborús bűncselekmények büntethetőségének nemzetközi jog szerinti elévülhetetlenségére – leszögezi, hogy egyes, az 1956-os forradalom és szabadságharc leverésében, majd az azt követő megtorlásban utasítást adó vezetőként érintett személyek esetében a szóban forgó törvényi tényállásban rögzített “kommunizmus bűneinek” elismerése, avagy azok “fel nem tüntetése jelentéktelen színben”, éppen a saját felelősségük elismerését jelentené. (Az indítvány az emberiség elleni, illetőleg háborús bűncselekmények elévülhetetlenségével kapcsolatban tett megállapításait arra is alapozza, hogy az Alaptörvény XXVIII. cikk (5) bekezdése a nemzetközi jog általánosan elfogadott normái szerinti bűnök körében a “*nullum crimen sine lege*” elve alól kivételt enged. Helye van tehát a büntetőeljárás megindításának és az elítélésnek abban az esetben is, ha az adott cselekmény – noha az a magyar jog, vagy más állam joga szerint az elkövetéskor nem minősült bűncselekménynek – a nemzetközi jog általánosan elfogadott szabályai alapján az elkövetéskor bűncselekmény volt. Ezen érvelését az indítványozó bíró azzal is erősíti még, hogy utal az Alaptörvény Nemzeti Hitvallás című fejezetében foglaltakra, miszerint: “Tagadjuk a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és kommunista diktatúrák uralma alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését”.)

[4] Az indítványozó bíró – beadványának logikai értelmezése alapján megállapítható – következtetése szerint a törvényalkotó részéről szükséges lenne a Btk. 269/C. §-ához egy (1) és (2) bekezdést rendelni, amelyek közül az (1) bekezdés magát a büntetendő cselekményt írná le, a (2) bekezdés pedig az

“utasítást adó vezetők” számára “büntetlenséget biztosítana”. Ezen (2) bekezdés hiányában az indítványozó bíró álláspontja szerint ugyanis sérül a jogbiztonság Alaptörvényben rögzített követelménye, hiszen – véleménye szerint – a törvényi tényállás a jelenlegi formájában bizonyos személyekkel szemben alkalmazandó, míg más (utasítást adó vezető) terheltek esetében – figyelemmel az önvádra kötelezés tilalmának alapelveire – a szóban forgó szakasz alkalmazása kizárt. Az önvádra kötelezés tilalmára az indítványozó bíró azon logikai levezetés mentén hivatkozik, miszerint a kommunizmus bűneinek tagadását pönalizáló jogszabály egyes személyeket éppen a kommunista rendszer alatti bűnök elkövetésének elismerésére kötelez, ekképpen pedig az önvádra kötelezés tilalmába ütközik.

[5] Az indítvány a támadott törvényhely alaptörvény-ellenessége mellett azzal is érvel még, hogy a szóban forgó magatartás bűncselekménnyé nyilvánítása az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében rögzített véleménynyilvánítás szabadságát, egyben az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdését is sérti. Ebben a körben az indítványozó bíró arra is utal, hogy a megtorlás időszakának aktív résztvevői másképpen ítélik meg a történeteket, mint mások, ezért az ő nyilatkozataik – elfogultságuk miatt – sokkal inkább “egyfajta saját, személyes véleményként értékelendő”. Ebből fakadóan pedig egyes személyek nyilatkozatai a Btk. 269/C. §-ban foglalt bűncselekményt kimerítené, míg mások magatartását csupán személyes véleményként lehetne csak figyelembe venni. Az indítványozó bíró ezért – az előzőekben ismertetett logika alapján – ismét az (1) és (2) bekezdés törvénybe iktatásának szükségességére mutat rá, amelyek hiányában a törvényi tényállás sérti az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében rögzített jogbiztonság követelményét.

[6] A bíró végül kifejti a szóban forgó törvényi tényállással kapcsolatos azon aggályát, miszerint azt, hogy Magyarországon az 1956-os forradalommal összefüggésben emberiség elleni bűncselekmény történt, magyar bíróság precedens döntése még nem mondta ki, ennek tényét nem állapította meg. A Budai Központi Kerületi Bíróság pedig ilyen bűncselekmény elkövetésének megállapítására nem jogosult, hiszen az állam elleni és emberiség elleni bűncselekmények a megyei bíróság hatáskörébe tartoznak. Az indítványozó bíró álláspontja tehát az, hogy a támadott büntető törvényi tényállásban leírt elkövetési magatartás egy olyan “alapbűncselekményhez” kapcsolódik, amelynek múltbéli elkövetését büntetőbírói ítéletben volna szükséges kimondani ahhoz, hogy az e cselekmény megtörténtének tagadásában megnyilvánuló cselekmény miatt a büntetőeljárás lefolytatható legyen.

[7] A bírói kezdeményezés alapján az Alkotmánybíróság az eljárást az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény 25. §-a alapján folytatta le.

II.

[8] Az Alkotmánybíróság eljárása során a következő jogszabályi rendelkezéseket vette figyelembe:

[9] 1. Az Alaptörvény indítvánnyal érintett rendelkezései:

“B) cikk (1) Magyarország független, demokratikus jogállam”.

“I. cikk (3) Az alapvető jogokra és köteleességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható”.

“IX. cikk (1) Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. [...]

[10] (4) A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére.

[11] (5) A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. Az ilyen közösséghez tartozó személyek – törvényben meghatározottak szerint – jogosultak a közösséget sértő véleménynyilvánítás ellen, emberi méltóságuk megsértése miatt igényeiket bíróság előtt érvényesíteni.”

[12] 2. A Btk. indítvánnyal érintett rendelkezése:

“269/C. § Aki nagy nyilvánosság előtt a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek által elkövetett népirtás és más, emberiség elleni cselekmények tényét tagadja, kétségbe vonja vagy jelentéktelen színben tünteti fel, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

III.

[13] Az indítvány nem megalapozott.

[14] 1. Az Alkotmánybíróság a Btk. 269/C. § -a alkotmányosságának vizsgálata körében elemezte a büntető kódex ezen új törvényi tényállását, figyelembe vette továbbá a Btk-t módosító törvényekhez fűzött indokolásokat, illetőleg a XX. századi totalitárius diktatúrák során megvalósított emberiség elleni bűnök tagadásával kapcsolatos, a büntető jogalkotás terén megnyilvánuló európai szabályozási gyakorlatot is.

[15] 1989. október 15. napjától a Btk. számos helyen módosult, ekkortól veszítette hatályát az “izgatás” elnevezésű bűncselekmény, és lépett helyébe a “közösség elleni izgatás”, amely a gyűlöletre uszítást és a – magyar nemzetet, valamely nemzetiséget, népet, felekezetet vagy fajt – sértő vagy lealacsonyító kifejezés nagy nyilvánosság előtti használatát rendelte büntetni. Azóta az uszításról nem, de a sértő, lealacsonyító kifejezések használatának szabadságáról vita folyik. A köznyugalom elleni bűncselekmények szinte mindegyike (közösség elleni izgatás, nemzeti jelkép megsértése, önkényuralmi jelképek használata, a nemzetiszocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása stb.) az Alkotmánybíróság elé került, közülük nem is egy többször.

[16] 1.1. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 2010. évi XXXVI. törvény 1. §-a alapján a Btk. kiegészült a 269/C. §-sal és

az azt megelőző alcímmel. Eszerint a “holokauszt nyilvános tagadását” az követi el, aki nagy nyilvánosság előtt a holokauszt áldozatának méltóságát azáltal sérti, hogy a holokauszt tényét tagadja, kétségbe vonja vagy jelentéktelen színben tünteti fel. A törvényhozó a fenti cselekményt a köznyugalom elleni bűncselekmények között – mint büntettet – három évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni. A törvényhez fűzött indokolás szerint “a gyűlöletkeltés elleni hatékonyabb büntetőjogi fellépés az elmúlt húsz évben többször visszatérő igény a magyar jogalkotásban”. A törvényalkotó tehát a rasszizmus és idegengyűlölet által motivált cselekményekkel szemben igyekezett szélesebb körű védelmet biztosítani a fenti törvénymódosítás nyomán a Btk-ba került új tényálláson keresztül. (Az indokolás hivatkozik az Európai Unió Tanácsa által 2008. november 28. napján elfogadott 2008/913/IB. számú, “a rasszizmus és idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről” szóló kerethatározatra is).

[17] Ezt követően, a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló, 2010. évi LVI. törvény változtatott a Btk. 269/C. §-ának szövegén és ennek megfelelően a bűncselekmény megnevezésén is. A törvényalkotónak, amikor kiegészítette a tényállást, abból kellett kiindulnia, hogy a megélt történelmi tapasztalat sorsközösséget és összetartozás-tudatot kialakító hatását a csoport tagjaiban, a személyiségükbe való beépülést, ennek a sorsközösségnek és összetartozás-tudatnak az emberi méltóságuk részévé válását nem lehet kizárni az olyan tényekkel összefüggésben sem, amelyek nem a nemzeti szocialista, hanem a kommunista rendszereknek tudhatók be.

[18] Az új szabályozás szerint “a nemzeti szocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása” büntettét az követi el, aki nagy nyilvánosság előtt a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek által elkövetett népirtás és más, emberiség elleni cselekmények tényét tagadja, kétségbe vonja vagy jelentéktelen színben tünteti fel.

[19] A törvény indokolása leszögezte, hogy a Btk. 269/C. §-ában meghatározott törvényi tényállás fentiek szerinti módosítása a “totalitárius rendszerek bűneinek és áldozatainak azonos mércével mérése érdekében” volt szükséges. Az indokolás hivatkozik ebben a körben az Alkotmánybíróság évtizedes gyakorlatára, amely nem tesz különbséget a náciizmus és a kommunizmus áldozatainak emberi méltóságát, kegyeleti jogát sértő megnyilvánulások büntetőjogi megítélésében.

[20] 1.2. A Btk. 269/C. §-ában büntetni rendelt cselekmény elkövetési tárgya a nemzeti szocialista és a kommunista rendszerek által elkövetett népirtás és más emberiség elleni cselekmények ténye, mint evidens, történetileg vitathatatlan, emellett még napjainkban is az állampolgárok emlékezetében eleven emlékként továbbélő, múltbéli események köre. A törvényalkotó szóhasználata alapján megállapítható, hogy a nemzeti szocialista és kommunista rendszerek bűneinek tagadása büntettének tárgyát nem csupán azok a tettek képezik, amelyek a nemzetközi jog, illetőleg a belső nemzeti jog szerint a népirtás, illetve az emberiség elleni cselekmények törvényi tényállását kimerítik, hanem – figyelemmel a bűncselekmény Btk.-beli megnevezésére, valamint arra, hogy a

törvényi tényállásban emberiség elleni cselekmény és nem bűncselekmény szerepel – minden, a népirtáshoz és emberiség elleni cselekményhez fogható súlyú, általános történelmi evidenciaként elfogadott, a nemzeti szocialista és a kommunista diktatúrák alatt véghezvitt rémtett is.

[21] A törvényalkotó természetesen nem adja meg ezen események tételes katalógusát, hanem a népirtásra és emberiség elleni cselekményekre történő utalással, ezáltal pedig az események súlyának meghatározásával szabja meg a szóban forgó történelmi tények körét. A jogalkotó tehát a bűncselekmény tárgya körének meghatározásakor nem a nemzetközi jog és az arra épülő hazai büntetőjog által alkotott háborús, vagy emberiség elleni bűncselekményeket vette alapul. A hidegháborúra jellemző, kiélezett világpolitikai helyzetben a nyugati hatalmak – érthető módon – sokkal “óvatosabbak” voltak a kommunista rendszerek alatt történt események megítélése, azok “büntetőjogi definiálása” során, mint a II. világháborút követő időszakban a nemzetiszocialista bűnökkel kapcsolatosan. A kommunista rendszerek során elkövetett bűnök egy része ezért – jogi értelemben – a létező nemzetközi jogi, illetőleg a nemzeti büntetőjog fogalomrendszerében csak “nehézkesen” és nem minden esetben értelmezhető. A jogalkotó ezért a népirtás, mint a nemzetközi és hazai büntetőjogban szereplő bűncselekmény mellett, annak érdekében, hogy a kommunizmus bűneinek valamennyi megnyilvánulási formáját “lefedje”, az egyéb emberiség elleni cselekményekben határozza meg a szóban forgó törvényi tényállás tárgyi körét. Ez azonban nem vezet arra az eredményre, hogy ebbe a körbe vonható volna bármely olyan, a kommunizmus során történt esemény, tett stb., amely az általánosan elfogadott morális közfelfogás szerint helytelen jelenség, vagy cselekedet. A törvény szövegének nyelvtani és teleologikus értelmezése alapján nyilvánvaló, hogy a törvényalkotó a “más, emberiség elleni cselekmények” fogalma alatt azokat a bűnöket érti, amelyek – súlyuk alapján – a népirtáshoz foghatóak és ezért ahhoz hasonló megítélést érdemelnek.

[22] [A jogalkalmazónak konkrét esetben azt kell tehát eldöntenie, hogy az adott esemény (amelyet az elkövető tagad stb.) a nemzeti szocializmus, avagy a kommunizmus ideológiájához és időszakához köthető-e, illetőleg azt, hogy – a civilizált világ felfogása szerint – a népirtáshoz hasonló súlyú és ezért hasonló megítélés alá eső történelmi bűnről van-e szó. Az Alkotmánybíróság leszögezi, hogy ezen utóbbi kérdések eldöntése a konkrét ügyben eljáró bíró feladata.]

[23] A bűncselekmény jogi tárgyát pedig az e tények kétségbevonhatatlanságához fűződő társadalmi érdek képezi. A büntető tényálláson keresztül védendő jogi tárgy tehát a XX. századi európai (és világ-) történelmet döntően meghatározó diktatúrákhoz kapcsolható bűnök elismerésének társadalmi igénye, s mint ilyen, az európai és egyetemes kultúra részeként, az ezen történelmi tényekből levont, az európai jogi és társadalmi fejlődést is befolyásoló feltétlen igazság. A szóban forgó törvényi tényállást a jogalkotó a köznyugalom elleni bűncselekmények között helyezte el, kifejezve ezzel a törvény célját és a védett jogi tárgy mibenlétét, azaz a köznyugalmat. Megállapítható ezért, hogy a vizsgált törvényi tényállás megalkotása mögött az a jogalkotói szándék áll, miszerint azokat a magatartásokat

szükséges büntetőjogi eszközökkel visszaszorítani, amelyek objektíve alkalmasak arra, hogy a köznyugalomban zavart okozzanak.

[24] A bűncselekmény elkövetési magatartása pedig e tények tagadása, kétségbe vonása, vagy jelentéktelen színben történő feltüntetése. Az első két fordulat olyan aktív magatartást von a szabályozás körébe, amely a fenti tények igazságtartalmának abszolút, avagy relatív cáfolását jelentik, míg a harmadik fordulat a közösségeket és az egyéneket ért tragédiában megnyilvánuló események “bagatellizálásaként” írható körül.

[25] A törvényalkotó csupán a nagy nyilvánosság előtti elkövetést rendeli büntetni. A nagy nyilvánosság előtti elkövetés megvalósulhat különböző médiumokon keresztül, de akár szóban, nagyobb számú hallgatóság előtt.

[26] A vizsgált bűncselekmény immateriális bűncselekmény, a törvény eredményt nem rendel az egyes elkövetési magatartások mellé. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy a szóban forgó bűncselekmény akkor valósul meg, ha az adott magatartás – figyelemmel a fentebb bemutatott jogalkotói célra – alkalmas a köznyugalom megzavarására. Csak azok a cselekmények tartoznak tehát a büntetendő magatartások körébe, amelyek – függetlenül a tényleges hatástól, avagy bármely más bekövetkezett eredménytől – objektíve alkalmasak arra, hogy az Alaptörvény által elismert és védett értékek mellett elkötelezetteket felháborítsa, megbotránkoztassa stb., azaz eléri a társadalomra veszélyesség azon szintjét, ahol az állam beavatkozása már feltétlenül szükséges. Az elkövető tudata a cselekmény kifejtésekor szükségszerűen átfogja azt, hogy magatartásával mások emberi méltóságát sérti és ez a köznyugalom megzavarásának absztrakt lehetőségét hordozza magában.

[27] 1.3. Az Alkotmánybíróság az európai szabályozás áttekintése során megállapította, hogy a népirtást, illetőleg egyéb emberiség elleni cselekmények tagadását számos európai állam büntetőjoga szankcionálja. A német büntető törvénykönyv 130. szakaszának (3) bekezdése öt évig terjedő szabadságvesztéssel, illetőleg pénzbüntetéssel fenyegeti azt, aki a köznyugalom megzavarására alkalmas módon nyilvánosan helyeslését fejezi ki a nemzetiszocialista rendszer bűneivel kapcsolatosan, tagadja, vagy jelentéktelen színben tünteti fel azokat.

[28] A svájci büntető törvénykönyv 261. szakasza – a német szabályozáshoz hasonlóan – szintén szabadságvesztéssel, illetőleg pénzbüntetéssel rendeli büntetni azt, aki a népirtást, vagy más emberiség elleni cselekményt tagad, jelentéktelen színben tüntet fel, illetőleg azt igazolni igyekszik. Az 1947-es osztrák “Tilalmi törvény” 34. szakasza ugyancsak szabadságvesztéssel rendeli büntetni a nemzetiszocialista népirtást vagy más nemzetiszocialista emberiség elleni cselekményt letagadó, jelentéktelen színben feltüntető, illetőleg azt helyeslő, vagy igazolni törekvő elkövetőt. Az angol jogrend a fentiekhez hasonló – a totalitárius diktatúrák alatt elkövetett bűnök tagadását konkrétan pönalizáló – szabályozást ugyan nem tartalmaz, de (a “*Malicious Communications Act 1988*” alapján) büntethető az a személy, aki súlyosan sértő, vagy tudatosan hamis kijelentést tesz abból a célból, hogy a kijelentés címzettjének fájdalmat vagy félelmet okozzon. (A brit jogszabály tehát mintegy célzatként megköveteli a gyűlölet szításának

szándékát is). Büntetni rendeli továbbá a holokauszt tagadását Belgium (*Moreaux-törvény*), Csehország, Franciaország (*Loi Gayssot*), Lengyelország, Románia, Szlovákia, Portugália és Litvánia büntető törvénykönyve is. Az említett országok közül Csehország, Szlovákia, Lengyelország és Litvánia hatályos büntetőjogi szabályozása szerint a nemzetiszocializmus során elkövetett cselekmények mellett a kommunista diktatúra bűneinek tagadása, kétségbe vonása, illetőleg az ezen rezsimek igazolására irányuló törekvés is büntetendő.

[29] A strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban Bíróság) által kialakított gyakorlat szerint a véleménynyilvánítás szabadsága a demokratikus társadalom alappilléreinek, a haladásnak és az egyén kibontakozásának egyik feltétele. A vélemény szabadsága olyan véleményekre is kiterjed, amelyek sértőek, meghökkentőek, vagy aggodalmat keltenek. Ezt követeli meg ugyanis a pluralizmus, a tolerancia és a felvilágosultság, amely nélkül a demokratikus társadalom elképzelhetetlen. Leszögezte azonban a Bíróság azt is, hogy a véleményszabadság sem korlátozhatatlan. A Bíróság elfogadja, hogy egyes tagállamok büntetőjogi eszközökkel igyekeznek tiltani a népirtás, vagy akár más emberiség elleni bűn tényének tagadását, megkérdőjelezését, jelentőségének kisebbítését. A korlátozás megengedett céljának és szükségességének vizsgálata körében pedig figyelembe veszi az adott állam sajátos történelmi múltját és jelenét (*Rekvényi kontra Magyarország* ügy). A Bíróság több olyan ügyben is hozott már döntést, amelyben holokauszttagadásért (a holokauszt megtörténtét általában tagadó, illetőleg a haláltáborok létezését kétségbe vonó könyvek és folyóiratok) a tagállami bíróság által elítélt panaszosok fordultak a Bírósághoz az Emberi Jogok Európai Egyezménye 10. cikkének (véleménynyilvánítás szabadsága) megsértése miatt. A Bíróság valamennyi ügyben elutasította a panaszosok kérelmét. Döntéseiben a Bíróság arra hivatkozott, hogy a holokausztot tagadó kijelentések a szólásszabadság védelmét nem élvezik, azok – e szabadsággal összefüggésben – az Egyezmény 17. cikkében rögzített joggal való visszaélésnek minősülnek (*Garaudy v. France, Walendy v. Germany, Remer v. Germany* ügyek).

[30] A 2005 decemberében lezárult *Witzsch kontra Németország* ügyben (*application no. 7485/03.*) a Bíróság által megállapított tényállás lényege az volt, hogy a panaszos egy, a Német Nemzetiszocialista Munkáspártnak (NSDAP) és Hitlernek a zsidóság szisztematikus kiirtásában játszott szerepével foglalkozó újságcikkre oly módon reagált, hogy abban tényként állította, miszerint a párt (NSDAP) programjában nyoma sincs annak, hogy akár Hitler, akár a párt kiirtani szándékozott volna a zsidóságot. Fenti kijelentéseiért a panaszost – a német büntető törvénykönyv 189. §-ára figyelemmel – három hónap szabadságvesztésre ítélték. (A német büntető törvénykönyv 189. §-a kimondja, hogy aki az elhunytak méltóságát becsmérli, két évig terjedő szabadságvesztéssel, vagy pénzbüntetéssel büntetendő.) A Bíróság határozatában rámutatott, hogy a panaszos egy, a Hitler és az NSDAP felelősségével kapcsolatos vitathatatlan történelmi ténytagadott, ezáltal sértve az áldozatok méltóságát. Az Egyezmény 17. cikkének (joggal való visszaélés) általános célja az, hogy ne legyen lehetséges az Egyezmény szövegével és szellemével ellentétes valamely nézet népszerűsítése érdekében az

Egyezményben biztosított valamely szabadságot felhasználni, abból előnyt kovácsolni.

[31] A Bíróság és korábban az Európai Emberi Jogok Bizottsága is leszögezte már, hogy az Egyezmény 10. cikkében szereplő véleménynyilvánítási szabadságra a 17. cikkel ellentétes módon nem lehet hivatkozni, különösen a holokauszttal kapcsolatos ügyekben. A véleménynyilvánítási szabadsággal való visszaélés összeegyeztethetetlen a demokráciával és az emberi jogokkal, sérti továbbá mások jogait is. Az ügy érdekessége – amelyre egyébként maga a Bíróság is rámutat határozatában – az, hogy a panaszos sem a holokauszt tényét, sem pedig a gázkamrák létezését nem tagadta azon kijelentésében, amely miatt őt a német büntető hatóság elmarasztalta. Ugyanakkor a Bíróság megítélése szerint a panaszos – azáltal, hogy Hitler és az NSDAP a zsidóság kiirtásának megtervezésében játszott szerepét vitatta – a holokauszttal kapcsolatosan a fentihez képest azonos súlyú és jelentőségű történelmi körülményt tagadott. A panaszos ezért a véleménynyilvánítás szabadságára nem hivatkozhatott.

[32] 2. Az indítványozó bíró a Btk. 269/C. §-sal összefüggésben abban látja az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében megfogalmazott, a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság sérelmét, hogy a szóban forgó bűncselekmény törvényi tényállási elemeit megvalósító azon személyek, akik egyúttal az 1956-os és az azt követő eseményekben “vezetőként, utasítást adó személyként érintettek voltak” – figyelemmel a nemzetközi jog alapján történő esetleges felelősségre vonás elvi lehetőségére – önmagukat vádolnák bűncselekmény elkövetésével. Az indítványozó bíró tehát a szóban forgó bűncselekményt a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban Be.) 8. §-ában meghatározott önvádra kötelezés tilalmába ütközőnek, ezáltal a jogbiztonság elvét sértőnek véli.

[33] Az Alkotmánybíróság ezzel szemben megállapította, hogy a nemzeti szocialista és kommunista rendszerek bűnei nyilvános tagadásának pönalizálása nem ütközik az önvádra kötelezés tilalmába. Valamely magatartás bűncselekménnyé nyilvánítása csak akkor ütközik az indítványozó bíró által felvetett alapelvbe, ha a törvényalkotó által megkövetelt magatartás kifejtésének eredményeképpen az adott személy egy másik bűncselekmény elkövetését ismerné el, azaz önmaga ellen szolgáltatna bizonyítékot, mintegy beismerő vallomást tenne. (A Be. 8. §-a értelmében senki sem kötelezhető arra, hogy önmagát terhelő vallomást tegyen, és önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatson. Eszerint sem norma, sem pedig hatósági aktus nem írhat elő olyan aktív magatartást, amelynek kifejtése egyúttal az adott személlyel szemben terhelő vallomásnak, avagy más bizonyítéknak minősül a büntetőeljárás során.) A büntetőjog alapfogalma a bűnösség, ezen utóbbinak pedig egyik sarkalatos eleme az elvárhatóság. A törvény elvárja az állampolgártól a bűncselekmények elkövetésétől való tartózkodást. Ez az elvárás azonban nem feltétlen, nem érvényesülhet ugyanis akkor, ha az elvart – egyébként normakövető – magatartás önfeljelentéssel (önváddal) volna egyenlő. Ez a helyzet áll elő például a vámorgazdaság és az adócsalás büntettének “találkozásakor”.

[34] A Legfelsőbb Bíróság a 2/2002. számú Büntető jogegységi határozatában

leszögezte, hogy a vámorgazdaság mellett az adócsalást nem valósítja meg az, aki a vámorgazdaság útján birtokába került csempészett vámáru tekintetében adóbevallási kötelezettségének nem tesz eleget. (A bűnhalmazat ebben az esetben látszólagos). Ha ugyanis az adójogszabályoknak megfelelően járna el és adóbevallásában feltüntetné azt az árut (vagy jövedelmet, bevételt), amely egy már elkövetett bűncselekmény (vámorgazdaság) útján jutott a birtokába, akkor ezen utóbbi bűncselekményre vonatkozóan szolgáltatna saját maga ellen bizonyítékot a hatóság felé. A két cselekmény halmazatban történő megállapítása tehát az önvádra kötelezés tilalmába ütközik, az adócsalás ilyenkor kvázi büntetlen utócselekményként értékelendő.

[35] A jelen esetben azonban nem erről van szó. A Btk. 269/C. § szerinti bűncselekmény elkövetésétől való tartózkodás, azaz a jogalkotó által elvárt – normakövető – magatartás nem jár együtt egy másik, korábbi bűncselekmény szükségszerű elismerésével, avagy az adott személy saját bűnösségét alátámasztó bizonyíték szolgáltatásával. A nemzeti szocialista és kommunista rendszerek bűneinek tagadása büntettének elkövetésétől ugyanis nem az tartózkodik, aki kifejezetten elismeri az akkor történt rémtettek elkövetését, hanem aki a szóban forgó törvényi tényállásban írt, csakis valamely aktív cselekvés formájában megnyilvánuló elkövetési magatartást nem tanúsítja.

[36] Normakövető, tehát a Btk. 269/C. § szerinti bűncselekményt meg nem valósító magatartást tanúsít tehát az is, aki a szóban forgó diktatúrák bűneit kifejezetten nem tagadja, nem vonja kétségbe, nem bagatellizálja, azaz hallgat. A vizsgált törvényi tényállás nem kötelez tehát a nemzeti szocialista, vagy kommunista bűnök elkövetésének elismerésére, csupán ezen bűnök megtörténtének a tagadásától való tartózkodásra hív fel. A jogszabály tehát nem azt várja el a norma címzettjeitől (azaz mindenkitől), hogy az akár általa, akár más által elkövetett bűnt beismerje, hanem azt, hogy a szóban forgó bűn megtörténtét (mint evidens történelmi tény) tagadó, kétségbe vonó stb. aktív magatartást ne tanúsítson. [Az Alkotmánybíróság megjegyzi, hogy az a normaszöveg, amely valamely magatartástól való tartózkodást ír elő, az önvádra kötelezés tilalmának elvével eleve nem is ütközhet, hiszen az önvád aktív magatartást feltételez. Logikailag kizárt tehát, hogy egy aktív magatartástól való tartózkodást előíró szabály (Btk. 269/C. §) sértsen egy aktív magatartásra való kötelezést tiltó elvet (Be. 8. §).]

[37] Mindezekre tekintettel az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a Btk. 269/C. §-a az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében meghatározott jogállamiság elvéből levezetett jogbiztonság elvét nem sérti.

[38] 3. Az indítványozó bíró álláspontja szerint a Btk. 269/C. §-a sérti az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében meghatározott szabad véleménynyilvánításhoz való alapjogot, ebből fakadóan pedig ellentétes az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésével is.

[39] 3.1. A Btk. 269/C. §-a olyan magatartást rendel büntetni, amely – a szóban forgó XX. századi totalitárius rendszerek során elkövetett bűnökkel

összefüggésben – egyfajta személyes, ugyanakkor szélsőséges álláspont megfogalmazásában és annak szélesebb körben történő kifejezésre juttatásában nyilvánul meg.

[40] Ezen álláspont az Alkotmánybíróság megítélése szerint azért tekintendő szélsőségesnek, mert egyrésztől szöges ellentétben áll az európai közfelfogás által vitathatatlan tényként kezelt igazsággal (és ezért szükségszerűen hamis), másrészt szembehelyezkedik a jogállamiság talaján álló, demokratikus berendezkedés morális alapját meghatározó, az európai kulturális örökség részévé vált alapértékekkel.

[41] A törvényalkotó a fenti magatartások büntetté nyilvánításával tehát bizonyos álláspontoknak történő hangadást tilt, függetlenül attól, hogy azt “rosszhiszeműen” – az ezzel ellentétes ismeretek ellenére – vagy a személyes meggyőződésnek megfelelően fejtik-e ki. A Btk. 269/C. §-a a személyes vélemény meghatározott keretek között történő kinyilvánításához fűz hátrányos jogkövetkezményeket egy adott témakörön belül, kétségtelen tehát, hogy ezáltal a véleménynyilvánítási szabadság alapjogát korlátozza. A támadott tiltó norma a szólás- és véleménynyilvánítási szabadság tényleges korlátozását a felelősségi rendszer súlyosabb eszközével, büntetőjogi szankción keresztül valósítja meg.

[42] Az Alkotmánybíróság számos alkalommal foglalkozott már a véleménynyilvánítás alapjogának mibenlétével, illetőleg esetleges korlátozhatóságának határaival és feltételeivel. Az Alkotmánybíróság több határozatában rámutatott az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében biztosított véleménynyilvánítási szabadság többi alapjog közötti kitüntetett szerepére, rögzítette továbbá azt is, hogy ezen alapjog a személyiség szabad kibontakoztatása és a politikai közösség demokratikus működése szempontjából is kulcsfontosságú. Az Alkotmánybíróság irányadónak tekinti azon korábbi értelmezését, miszerint a vélemény szabadsága a kommunikációs jogok anyajoga, “amely egyrészt az egyén önkifejezését, [...] másrészt az egyének a társadalmi és politikai folyamatokban való tevékeny és megalapozott részvételét biztosítja.” [18/2004. (V. 25.) AB határozat, ABH 2004, 303, 305.]. A véleménynyilvánítás szabadságának lényege az Alkotmánybíróság értelmezése szerint ezért a gondolatok és álláspontok kifejezésének lehetőségében, a vélemény kinyilvánításának pusztán tényében ragadható meg, tekintet nélkül a vélemény tartalmára. Egy korábbi döntésében az Alkotmánybíróság ezen kérdést illetően úgy fogalmazott, hogy “[a]z eszmék, nézetek szabad kifejtése, a mégoly népszerűtlen, vagy sajátos elképzelések szabad megnyilvánulása a fejlődni képes és valóban eleven társadalom létezésének alapfeltétele.” [30/1992. (V. 26.) AB határozat (a továbbiakban: Abh1.) ABH 1992, 162, 786.].

[43] 3.2. A véleménynyilvánítás szabadságának alapjoga és a büntetőjogi korlátozás kapcsolatával, annak alkotmányos kérdéseivel több határozatában is foglalkozott már az Alkotmánybíróság. A büntető jogalkotáson keresztül megvalósuló alapjogi korlátozással összefüggésben általános tartalmi követelményként az Alkotmánybíróság – utalva egyik korábbi döntésére – hangsúlyozza, hogy “valamely magatartás büntetendővé nyilvánításának

szükségességét szigorú mércével kell megítélni: különböző életviszonyok, erkölcsi és jogi normák védelmében az emberi jogokat és szabadságokat szükségképpen korlátozó büntetőjogi eszközrendszert csak a feltétlenül szükséges esetben és arányos mértékben indokolt igénybe venni, akkor, ha az alkotmányos vagy az Alkotmányra visszavezethető állami, társadalmi, gazdasági célok, értékek megóvása más módon nem lehetséges” [Abh1. ABH 1992, 162, 171.].

[44] Az Alkotmánybíróság egy korábbi döntésében, a Btk. 269/A. §-a szerinti nemzeti jelkép megsértése vétségének vizsgálata során úgy ítélte meg, hogy az alapjogi korlátozás adott esetben megengedhető annak ellenére, hogy a nemzeti szimbólumok becsúrlése önmagában nem jár az egyén valamely alapjogának sérelmével. Az államiságot és valamennyi nemzeti értéket végső soron kifejező szimbólumok becsúrlésének megóvását tehát előbbre valónak ítélte, mint az egyén szabad véleménynyilvánításhoz fűződő alkotmányos jogát. Az Alkotmánybíróság mindezt a következőképpen fogalmazta meg: “[a] nemzeti szimbólumok jelentősége az ország közelmúltbéli történelmére – a totalitárius államberendezkedésből a demokratikus társadalomba való átmenetre – tekintettel felértékelődött, aminek e szimbólumokat sértő egyes magatartások védelme is nyomatékot ad. [...] A demokráciáknak csak egyik lényeges kritériuma a vélemények pluralizmusa. A demokráciákra jellemző az ország egységét megjelenítő intézmények és szimbólumok léte, amelyek – bár nem kritizálhatatlanok – bizonyos vonatkozásaikban kívül vannak a vélemények alkotmányjogilag védendő pluralizmusán.” [13/2002. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61, 68–69.].

[45] Az Alkotmánybíróság korábban kimondta, hogy “alkotmányosan büntetőjogi korlátozás alá vonható a közösségek méltóságát sértő, köznyugalmat veszélyeztető magatartás is.” [14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 83, 92.] Önmagában attól, hogy egy politikai nézet kifejezése helyes, vagy helytelen, a korlátozás még nem alkotmányos. Ennek a határát tehát az Alkotmánybíróság ott húzta meg, ahol a vélemény már a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösségek méltóságát sérti, és a köznyugalmat veszélyezteti.

[46] [Az Alkotmánybíróság a demokrácia mellett elkötelezett közösségek védelmét az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében (Alaptörvény II. cikk) megfogalmazott emberi méltósághoz való alapvető jogból vezette le.]

[47] Az Alkotmánybíróság a 4/2013. (II. 21.) AB határozatában, a fentiekben hivatkozott korábbi döntésében kinyilvánított, a véleménynyilvánítás szabadsága korlátozhatóságára vonatkozó elveket megerősítette: “[a] különböző életviszonyok, erkölcsi és jogi normák védelmében az emberi jogokat és szabadságokat szükségképpen korlátozó büntetőjogi eszközrendszert csak a feltétlenül szükséges esetben és arányos mértékben indokolt igénybe venni akkor, ha az alkotmányos vagy az Alaptörvényre visszavezethető állami, társadalmi, gazdasági célok, értékek megóvása más módon nem lehetséges. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy az önkényuralmi jelképek használatának büntetőjogi fenyegetettsége indokolt lehet, mert a XX. század szélsőséges politikai diktatúráihoz kötődő szimbólumaival összefüggő magatartások egyrészt érzékenyen érinthetik, illetve sérthetik az emberi

méltóságot, másrészt ellentétesek az Alaptörvényből levezethető alkotmányos értékrenddel. [...] Az Alkotmánybíróság legitim célnak tekinti, hogy a törvényalkotó az emberi méltóság és az alkotmányos rend, illetve értékek védelmében büntetőjogi eszközökkel tiltsa azon magatartásokat, amelyek ezekkel ellentétesek. A diktatórikus rendszerekkel való azonosulást kifejező nézetek nyilvános megfogalmazása, terjesztése vagy hasonló célzatos magatartások büntetendővé nyilvánítása alkotmányosan elfogadható lehet [...]” [4/2013. (II. 21.) AB határozat].

[48] Az Alkotmánybíróság jelen ügyben is irányadónak tekintett gyakorlata szerint tehát az emberi méltósághoz való jog védelme a közösség tagjainak méltóságvédelme megfelelő és elégséges indok lehet a véleménynyilvánítás szabadsága alapjogának büntetőjogon keresztül megvalósuló korlátozására.

[49] Magyarország Alaptörvényének 2013. március 25-én elfogadott és 2013. április 1-jén hatályba lépett negyedik módosítása 5. cikkének (2) bekezdése a fenti elvet tulajdonképpen szövegszerűen is az Alaptörvény részévé emelte, rögzítve azt, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának, illetőleg a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. [Alaptörvény IX. cikk (4)–(5) bekezdés]. A módosítás eredményeképpen tehát most már maga az Alaptörvény is kifejezetten nevesít egy olyan esetkört, ahol a véleménynyilvánítás szabadsága már nem érvényesül, azaz tulajdonképpen megtiltja az alapjoggal való tudatos visszaélést. E tilalom a véleménynyilvánítás szabadságát érintő normák alkotmányos vizsgálatakor elvi kiindulópontnak tekintendő rendelkezés.

[50] 3.3. A vizsgált törvényi tényállásban a XX. századi magyar történelmet, hatásaiban pedig a későbbi korok társadalmi fejlődését is meghatározó két totalitárius diktatúra szerepel. Az önkényuralmi rendszerek alapjául szolgáló torz ideológiák több millió ember különböző eszközökkel történő kiirtásához, további milliók megnyomorításához, családok – több generáción keresztül a mai napig ható – ellehetetlenítéséhez, egyszóval minden demokratikus jog, egyetemes emberi érték és erkölcsi norma lábbal tiprásához vezettek. Az évtizedekig tartó rémuralom túlélőinek, az áldozatok leszármazottainak, a kisemmizettek és méltóságukban megaláztak utódainak közössége a magyar társadalom jelentős részét adja. A demokratikus jogállami berendezkedés alapját értékek képezik, az emberi jogok és egyéb alkotmányos értékek tiszteletben tartása és védelme az állam feladata. A demokrácia létezésének elemi fundamentumával szöges ellentétben álló ideológia által megsemmisített értékek emléke éppúgy nélkülözhetetlen alapja és eszmei forrása a jogállamiságnak, mint maguk a védendő értékek. Az Alkotmánybíróság ezért megállapította, hogy a nemzetiszocializmus és a kommunizmus bűneinek tagadása a véleménynyilvánítás szabadságával való olyan visszaélésnek tekintendő, ami nem csupán az áldozatok közösségének, de a velük közösséget vállaló, demokratikus értékek mellett elkötelezett állampolgárok méltóságát is súlyosan sérti. Az áldozatok hozzátartozói, az áldozatokkal közösséget vállaló személyek méltóságának védelme lehetővé teszi, illetőleg szükségessé teszi tehát az olyan cselekmény büntetőjogi szankcióval történő fenyegetését, amely a XX.

századi totalitárius rendszerekben megtörtént tragikus és történelmileg meghatározó események tagadását valósítja meg.

[51] A demokratikus működés alapfeltétele a jogállamiság legfontosabb értékei melletti társadalmi elkötelezettség megóvása. Az Alkotmánybíróság megállapította ezért, hogy e törekvés, mint alkotmányos cél érdekében is szükséges a demokratikus eszme társadalmi megkérdőjelezésére alkalmas megnyilvánulások elleni hatékony fellépés.

[52] A XX. századi európai totalitárius rendszerek során az emberiség ellen elkövetett rémtetteket nem csupán a közvetlenül, avagy közvetett módon érintettek, de valamennyi, az alkotmányos értékeket elfogadó és tiszteletben tartó állampolgár megkérdőjelezhetetlen bűnnek tekinti és evidenciaként kezeli. Nem vitás ezért, hogy a fenti ténnyel és általános társadalmi meggyőződéssel ellentétes, nagy nyilvánosság előtt kifejezett álláspont, az igazságérzetet és az áldozatok méltóságát sértő vélemény arra is alkalmas lehet, hogy közfelháborodást keltve, másokat megbotránkoztatva olyan indulatot gerjessen, amely a köznyugalom megzavarásához vezethet. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a Btk. 269/C. §-a által büntetni rendelt magatartás magában hordozza a köznyugalom megzavarásának kockázatát is, az ilyen vélemények és álláspontok nyilvános artikulálásának korlátozását e körülmény is megalapozza, ezért szükséges.

[53] Az Alkotmánybíróság a jelen ügyben is elvégezte az alapjogi korlátozás szükségességére és arányosságára vonatkozó vizsgálatot. Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdéséből fakadóan az alapjogokat, így a véleménynyilvánítás szabadságát érintő szabályokat törvény állapítja meg. Az Alaptörvény azt is rögzíti, miszerint alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. Az alapjogok korlátozhatóságával kapcsolatos irányadó alkotmánybírósági gyakorlat egybecseng az Alaptörvény idézett rendelkezésével. E gyakorlat szerint “az állam akkor nyúlhat az alapjog korlátozásának eszközeihez, ha másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el. Az alapjog korlátozásának alkotmányosságához tehát önmagában nem elegendő, hogy az másik alapjog vagy szabadság védelme vagy egyéb alkotmányos cél érdekében történik, hanem szükséges, hogy megfeleljen az arányosság követelményeinek: az elérni kívánt cél fontossága és az annak érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban legyen egymással. A törvényhozó a korlátozás során köteles az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt alkalmazni.” [18/2004. (V. 25.) AB határozat, ABH 2004, 303, 307.]. A jogi felelősség rendszerében a büntetőjog az *ultima ratio*. Feladata a jog és erkölcs egységének, a normák követésének kikényszerítése akkor, amikor az egyéb jogágak előírásai és az ahhoz kapcsolt felelősségi rendszer eszközei elégtelennek bizonyulnak. Ezért a büntetőjogi szankcióval sújtott cselekmények körének meghatározásakor a törvényalkotó nem járhat el önkényesen, az alapvető szabadságokat értelemszerűen korlátozó büntetőjogi eszközrendszer csupán feltétlenül szükséges esetben és az elérni kívánt

célhoz, vagy a védendő értékhez képest arányos mértékben vehető igénybe.

[54] Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a Btk. 269/C. §-a által tilalmazott és büntetni rendelt megatartás a fentiekben bemutatott alkotmányos értékek ellen hat, annak korlátozása alkotmányos célok elérése érdekében szükséges. Az Alkotmánybíróság megállapította azt is, hogy a vizsgált büntető norma összhangban van az Alaptörvény IX. cikk (4) és (5) bekezdéseivel is, hiszen a törvényi tényállás a véleménynyilvánítás szabadságának visszaélészerű gyakorlásában megnyilvánuló magatartást szankcionál.

[55] Az Alkotmánybíróság ebben a körben az Alaptörvény által is védelemben részesítendő alkotmányos értékeknek tekinti az áldozatok hozzátartozói, az áldozatokra emlékezők és általában a demokrácia értékrendje mellett elkötelezett közösségek tagjainak méltóságát. Mindemellett az Alkotmánybíróság megítélése szerint a Btk. által tilalmazott véleménynyilvánítás képes olyan indulatokat ébreszteni, amelyek végső soron a köznyugalom megőrzését is veszélyeztethetik. Alkotmányos célként ismeri el továbbá az Alkotmánybíróság a demokrácia és jogállamiság alapelvei mellett feltétlen társadalmi elkötelezettség megőrzését is.

[56] Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a szóban forgó vélemények kifejtése a fentiekben bemutatott alkotmányos értékeket és célokat oly mértékben veszélyezteti, hogy a legsúlyosabb felelősségi rendszer alkalmazása feltétlenül szükségesnek mutatkozik. Az áldozatok hozzátartozóinak és a demokratikus értékek mellett elkötelezettek méltóságvédelme, a jogállamiság alapeszméihez fűződő társadalmi elkötelezettség megóvása, valamint a köznyugalom megőrzése (ezen értékek és célok összessége) arányban áll a véleménynyilvánítás szabadságának szóban forgó korlátozásával és annak módjával, illetőleg mértékével is. Más, a szólás- és véleményszabadságot kevésbé korlátozó eszköz igénybevétele, azaz a szabálysértési, vagy polgári jogi felelősség szabályainak alkalmazásával az érintett alkotmányos értékek védelme nem volna biztosított, az említett társadalmi jelenségek visszaszorítása a büntetőjogon kívüli eszközökkel nem volna elérhető.

[57] A tilalmazott magatartások viszonylag szűk körére és a hozzá rendelt szankció súlyára, ehhez képest pedig a demokratikus politikai berendezkedés értékei iránti társadalmi elkötelezettség megőrzésének, valamint az áldozatok méltósága megóvásának feltétlen szükségességére tekintettel a Btk. 269/C. §-án keresztül megvalósuló alapjogi korlátozás az Alkotmánybíróság megítélése szerint tehát szükséges és arányos, ezért nem alaptörvény-ellenes.

[58] Az Alkotmánybíróság ezért a Btk. 269/C. § alaptörvény-ellenességének megállapítására irányuló bírói kezdeményezést elutasította.

[59] A Magyar Közlönyben történő közzététel a vizsgálat tárgyának jelentősége indokolja.

Dr. Paczolay Péter s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke

Dr. Balogh Elemér s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Bragyova András s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Dienes-Oehm Egon s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Juhász István s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Dr. Kiss László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Kovács Péter s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Lenkovics Barnabás s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Lévay Miklós s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Pokol Béla s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Salamon László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Stumpf István s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szalay Péter s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szívós Mária s. k.,
előadó alkotmánybíró

Dr. Balogh Elemér alkotmánybíró párhuzamos indokolása

[60] Egyetértek a határozat rendelkező részében foglalt megállapítással, amely elutasítja a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 269/C. §-a alaptörvény-ellenességét állító és annak megsemmisítésére irányuló indítványt, azonban szükségesnek tartottam volna a jogalkalmazók irányában megfogalmazott, a határozat rendelkező részében elhelyezett alkotmányos követelmény kimondását, amely kijelöli az álláspontom szerint egyedül alkotmányos értelmezési tartományt.

[61] A szóban forgó törvényi tényállás súlyosan korlátozza a szólásszabadságot; azt az alapjogot, amely a plurális demokráciák egyik, ha nem a legfontosabb alapjoga. Ezzel szemben csakis valamely más, alkotmányos alapjog védelme állhat, melynek során indokolt lehet a büntetőjog szankciórendszerének alkalmazása. A 20. század kataklizmáira célzó törvényi diszpozíció azonban álláspontom szerint nem határozza meg egyértelműen, hogy a tisztán verbális elkövetési magatartás milyen körülmények között valósítja meg a jogalkotó által elgondolt tényállásszerűséget. Egyetértek Dr. Lévay Miklós alkotmánybíró különvéleményében írtakkal, miszerint “a nemzetiszocialista és kommunista rendszerek büneinek tagadása büntetendővé nyilvánítása szükséges lehet.” Álláspontom szerint az emberi méltóság védelme lehet az az egyedüli alapjog, amelynek védelme indokolhatja a tárgyban emberi magatartás szankcionálhatóságát. Ezt azonban az Alkotmánybíróságnak ki kellett volna mondania határozata rendelkező részében, mert az erre való nyomatékos figyelemfelhívás nélkül valóban fennáll a veszélye az önkényes bírói jogértelmezésnek.

[62] Látok tehát olyan értelmezési tartományt, amelynek keretei között megmaradva a szóban forgó büntetőtörvényi tényállás szövege kiállja az alkotmányossági próbát. Az emberi méltóság fogalmának jellemzően szinguláris alkotmányjogi tartalmát már számos AB határozat kifejtette. Az Alaptörvény IX.

cikkének (4) bekezdése világosan rámutat, hogy a “véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére.” Folytatólag, az (5) bekezdés pedig az emberi méltóság védelmének közösségi dimenziójára is ráirányítja a figyelmet: “A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére.”

[63] *Summa*: az idézett alkotmányi megállapításokat mintegy hasznosítva, a Btk. 269/C. § egyedüli alkotmányos jelentéstartalmát az emberi méltóság mind egyedi, mind közösségi vonatkozásokban felmerülő sérelmével kapcsolatban látom csak megvalósulni, mely azonban pusztán a törvényi diszpozícióból nem olvasható ki egyértelműen. Ennek orvoslására az alkotmányos követelmény kimondása szükséges, egyben elégséges megoldás lehetett volna.

Budapest, 2013. június 17.

Dr. Balogh Elemér s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Salamon László alkotmánybíró párhuzamos indokolása

[64] A határozat rendelkező részével egyetértek, indokaival kapcsolatban azonban szükségesnek tartom az alábbiak hangsúlyozását.

[65] A véleménynyilvánítási szabadság értelmezésének alakulását illetően megkerülhetetlen annak megállapítása, hogy mind az alkotmányozó, mind a törvényhozó hatalom, illetve az Alkotmánybíróság gyakorlata mára már túllépett a rendszerváltozás időszakának kiinduló tételén; jelesül, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának alapjoga a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül részesíti védelemben [amint ezt a 30/1992. (V. 26.) AB határozat kifejtette].

[66] A jogalkotás és az Alkotmánybíróság gyakorlatának tükrében az is látható, hogy ez az elv a rendszerváltoztató fordulat utáni években sem érvényesült töretlenül. Túlmenően azon, hogy az emberi méltósághoz és jóhírnévhez való alapjogok védelmére tekintettel a véleménynyilvánítás szabadsága egyébként sem korlátlan, a törvényhozó hatalom kezdettől fogva igyekezett útját állni a véleménynyilvánítás joga alapértékeket súlyosan sértő, visszaélészerű gyakorlásának. 1993-ban pönalizálta a nemzeti jelképek megsértését és az önkényuralmi jelképek használatát. Ezzel védelemben részesítette a nemzeti érzést, a nemzet és az ország méltóságát, valamint az önkényuralmi rendszerek rémtettei által sújtott csoportok tagjainak, illetve utódainak alapvető jogait, akik számára az önkényuralmi rendszerek szimbólumaival való találkozás a meghurcoltatások és az emberéletek tömeges elpusztításával járó megpróbáltatások nyomasztó emlékeinek félelemmel is párosuló felidézését, és a provokatív használatukból következően a megaláztatást jelentené. Ezek a büntetőjogi rendelkezések egyben a legfontosabb egyetemes és nemzeti alkotmányos értékekkel való azonosulást is kifejezésre juttatják. A gyűlöletre uszítás tilalma, mely egyben a véleménynyilvánítás szabadságának egyfajta határát jelzi, az előbb említett célok mellett az erőszakmentes társadalmi együttélés alkotmányos értékét is szolgálja.

[67] A véleménynyilvánítás szabadságának korlátozására az alkotmányjogi lehetőséget a rendszerváltoztató Alkotmány 8. § (2) bekezdése, illetve az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése a benne foglalt generális korlátozási szabály révén a rendszerváltoztató fordulattól kezdődően folyamatosan biztosította és biztosítja. Ezt az alkotmányjogi alapot erősítette tovább az Alaptörvény negyedik módosítása 5. cikkének (2) bekezdése, mely az emberi méltóság, továbbá a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösség méltósága védelmét a véleménynyilvánítási szabadság jogspecifikus korlátjaként beépítette az Alaptörvénybe.

[68] A törvényalkotó a Btk. 2010. évi módosításai során a nemzetiszocialista és a kommunista rendszerek bűneinek tagadását a véleménynyilvánítási szabadság korlátozhatósága tekintetében a nemzeti jelképek megsértésével és az önkényuralmi jelképek használatával azonos megítélés alá vonta. Ezzel szükségképpen tovább nőtt a véleménynyilvánítás tiltott területe, a tiltás alkotmányjogi megengedhetőségének alapjai ugyanakkor – figyelemmel e cselekmények verbális atrocitást és agressziót megtestesítő jellegére és ezeknek emberi és társadalmi hatásaira – nem különböznek a nemzeti jelképekkel szembeni, illetve az önkényuralmi jelképekre, valamint a gyűlöletre uszítással elkövetett atrocitások tiltásának alkotmányjogi alapjaitól.

[69] A fent kifejtettekből következően a véleménynyilvánítás szabadságának határait illető paradigmaváltás megnyitja az utat a véleménynyilvánítás szabadságának védőernyője alatt a különböző közösségek ellen elkövetett különféle verbális vagy szimbolikus atrocitások szélesebb körű és hathatósabb tilalma előtt. Emellett lényeges alkotmányossági szempont, hogy a nemzetiszocialista és a kommunista rendszerek bűneinek tagadásával kapcsolatos cselekmények provokatív atrocitás jellege az az ismérv, amely alkalmas ezeknek a magatartásoknak az Alaptörvény X. cikkében deklarált tudományos kutatás szabadságának jegyében folytatott, a különböző önkényuralmi rendszerekkel kapcsolatos kutatásoktól és tárgyilagos tudományos vitáktól való megkülönböztetésére. Ennek a különbségtételnek a konkrét vitás esetekben történő kimunkálása nyilvánvalóan a bírói gyakorlat feladata lesz.

Budapest, 2013. június 17.

Dr. Salamon László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Pokol Béla alkotmánybíró párhuzamos indokolása

[70] A határozat rendelkező részében az indítvány elutasításával egyetértek, de szükségesnek látom az indokolásban a Büntető Törvénykönyv 269/C. §-ához egy alkotmányos követelmény beiktatását. Ez a véleménynyilvánítás szabadságát korlátozó büntető törvényi tényállás ugyanis csak abban a terjedelemben fér össze az Alaptörvénynek a véleménynyilvánítás korlátozását lehetővé tevő IX. cikke (5) bekezdésében rögzített előírással, ha a büntetendő cselekményeket oly módon követték el, hogy az elkövetési mód alkalmas volt e rendszerek áldozatai

méltóságának megsértésére. Csak ezen alkotmánykonform értelmezés előírásával együtt lehet azt állítani, hogy a 269/C. §-ban büntetni kívánt tényállítások és véleménykifejtések büntetőjogi tiltása összeegyeztethető az Alaptörvény véleménynyilvánítási szabadságával. Ezzel az alkotmányos követelménnyel a jogalkalmazóknak úgy kell mindenkor szűkíteni a 269/C. § értelmét, hogy a nemzeti szocialista vagy a kommunista rendszerek által elkövetett népirtás és más emberiség elleni cselekmények tényének nagy nyilvánosság előtti tagadása, kétségbe vonása, vagy jelentéktelen színben feltüntetése csak akkor büntethető, ha ezt oly módon fejtették ki, hogy az alkalmas volt e rendszerek áldozatai méltóságának megsértésére. Az emberi méltóság sérthetlensége tartalmilag a megaláztatás tilalmát jelenti, így a bírácoknak és más jogalkalmazóknak mindig azt kell mérlegelni, hogy az adott esetben a jelzett tényállítások és véleménykifejtések alkalmasak voltak-e a szóban forgó rendszerek áldozatainak megalázására.

[71] A Büntető Törvénykönyv 269/C. §-a törvényi tényállásának alkotmányos követelménnyel szűkítése felveti azt az elvi kérdést, hogy a *nullum crimen sine lege* elv ("törvény nélkül nincs bűncselekmény"), melyet az Alaptörvény XXVIII. cikkének (4) bekezdése tartalmaz, lehetővé teszi-e az Alkotmánybíróságnak azt, hogy a törvényi tényálláshoz egy további tényálláselemet, az elkövetési módot fűzze. Az Alkotmánybíróság funkciójából fakad az a feladata, hogy az Alaptörvény egész jogrendszerben érvényesülését biztosítsa. Ezért a büntető törvényi tényállások olyan esetleges kiegészítése, mely egy-egy alkotmányos alapjoggal vagy alkotmányos értékkel hozza összhangba az adott törvényi tényállást, az alkotmánybíráskodás elengedhetetlen kelléke. Ez az összhangba hozás azonban csak akkor nem sérti a törvényhozó hatalom önállóságát, ha büntető törvényi tényállás szűkítése történik meg ezen az úton. Am ha éppen bővíteni kellene egy törvényi tényállást az alkotmányosság érvényre juttatása érdekében, akkor ezt az Alkotmánybíróság csak az adott törvényi tényállás megsemmisítésével és a törvényhozó e feladatra felhívásával teheti meg. Szemben tehát a rendes büntető bíróságokkal, melyek a *nullum crimen sine lege* elve alapján sem nem szűkíthetik, sem nem bővíthetik a törvényi tényállások elemeit, az Alkotmánybíróság sajátos funkciójából eredően az alkotmányos alapjogok és az alkotmányos értékek érvényesítése céljából szűkítheti a törvényhozó által meghatározott büntető törvényi tényállásokat.

Budapest, 2013. június 17.

Dr. Pokol Béla s. k.,
alkotmánybíró

[72] A párhuzamos indokoláshoz csatlakozom:

Dr. Szalay Péter s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Bragyova András alkotmánybíró különvéleménye

[73] A többséggel ellentétben szerintem a Btk. 269/C. §-a alkotmány- (alaptörvény-) ellenes, mert szükségtelenül korlátozza az Alaptörvény IX.

cikkében védett véleménynyilvánítási szabadságot.

[74] 1. A tényállásban büntetéssel fenyegetett magatartás véleménynyilvánítás, ezért az Alaptörvény IX. cikke védelmi körébe tartozik. Az Alkotmánybíróság véleménynyilvánítás szabadságáról szóló gyakorlatának egyik alapvető állítása, hogy “[a] szabad véleménynyilvánításhoz való jog a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védi” [30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 179.], ezért úgy tűnhet, hogy (ha az Alkotmánybíróság ehhez a tételhez ragaszkodik) a vizsgált tényállás eleve az Alaptörvénybe ütköző, ha nem ütközik az Alaptörvény IX. cikke (4) és (5) bekezdésébe iktatott tartalmi korlátokba. A tartalomtól függetlenül védett szólásszabadság tétele azonban csak annyit jelent, hogy tartalmától függetlenül minden közlésre szánt kijelentés a véleménynyilvánítás szabadságának védelmi körébe tartozik: erre kell a korlátozási (szükségességi és arányossági) mércét alkalmazni. A vizsgált tényállásnál is erről van szó: bizonyos jelentések (tagadó állítások) nem közölhetők másokkal – pontosabban: közlésük különböző hátrányos jogkövetkezményekkel jár. Ez is, mint a véleményszabadság minden korlátozása, vagy a közlés tartalmának vagy a tartalomra tekintettel (pl. pornográfia) módjának korlátozása. Ha a korlátozásnak nincs köze a közlés tartalmához, akkor nem a véleményszabadság korlátozása.

[75] A véleménynyilvánítással közölt tartalom korlátozása elé azonban, a véleménynyilvánítás alapvető jelentősége miatt, amelyet az Alkotmánybíróság mindig is, ha nem is mindig egyformán [30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167.; továbbá 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61.; 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 83.] elismert, szigorú mércét kell állítani. Ennek a mércének a Btk. 269/C. §-a nem felel meg.

[76] 2. A vizsgált tényállás politikai magatartásról, bizonyos politikai ideológiák nagy nyilvánosság előtti terjesztéséről szól. Ezért, a többséggel ellentétben, az a véleményem, hogy a Btk. 269/C. §-ában foglalt tényállás jogi tárgya alapján politikai bűncselekmény, és így kellett volna szabályozni, de a korlátozást is így kell vizsgálni. Azért tartom annak, mert a magatartás – amelyet nem tilt, hanem üldözni rendel – egyértelműen politikai magatartás, abban az értelemben, hogy politikai, vagyis a társadalom egészének helyes, kívánatos állapotáról szóló kijelentésekről szól. A történelmi tények tagadása vagy kisebbitése, esetleg kifejezett helyeslése nem a múltról szól, hanem a jövőről. A tényállásban leírt kijelentések jelentése, hogy bizonyos politikai eszmék helyesek, tehát támogatandók, megvalósítandók. Egyes történelmi tények tagadása stb. csak ennek az érvelésnek része: a legkézenfekvőbb ellenérvek elleni megelőző támadás. A vizsgált tényállásban büntetéssel fenyegetett magatartás ezért politikai cselekvés, még ha nem is feltétlenül a Btk. rendszere szerint “állam elleni” bűncselekmény, mert az alkotmányos demokrácia alapjait támadó politikai magatartás, amely nem a köznyugalmat, hanem a demokratikus alkotmányos rendet megalapozó és fenntartó társadalmi konszenzust gyengíti. A történelmi tények tagadásával is hirdettet eszmék, nem kétséges, az alkotmányos demokrácia megdöntésével valósíthatók meg.

[77] A náci eszmék melletti kiállás például aligha hatékony a holokauszt elismerésével együtt – miközben a náci uralmuk idején sem ismerték el ekként, csak körülírták (mint a zsidókérdés végleges megoldása, de nyilvánosság előtt a módszerről hallgattak, sőt titkolták); vagyis nem ismerték el, hogy a különben nyíltan vallott antiszemitizmusuknak ez a következménye. A holokauszt tagadására vagy jelentőségének lebecsülésére ezért a náci eszmék védelmében van szükség. A holokauszt a legtöbb, egyébként a náci eszmékkel rokonszenvező vagy lehetséges szimpatizáns szemében is igazolhatatlan, vagy nyilvánosan nem védhető, ezért marad a másik lehetőség: a tagadás. Az ilyen érvelésekben nem a történelmi tények tagadása a fontos: ez csak a politikai eszmerendszer melletti, a helyzet megkövetelte érvelés. Egyes történelmi tények tagadása jogilag nem üldözhető, esetleg excentrikus vélemény. Ha az elmúlt események tényként kezelése – az iskolai vagy más társadalmilag érvényes ismeretek alapján – valóban evidens a társadalomban, mint mondjuk (az első) mohácsi csata, az aradi vértanúk kivégzése stb. esetében, tagadásuk üldözése felesleges és értelmetlen. A valódi társadalmi evidencia attól az, hogy a közvélemény a maga eszközeivel kikényszeríti – ha igaz, ha nem. Esetünkben a törvényi tényállás bizonyítja, hogy bármely okból is, de ilyen társadalmi evidencia (a törvényhozó álláspontja szerint) nincs.

[78] 3. A köznyugalom megzavarása – bármit jelentsen is ez – viszont aligha lehet e bűncselekmény jogi tárgya. Ha a köznyugalom fogalmát komolyan veszem – a “csend és rend” értelmében –, akkor a tényállás elkövetési magatartásával a köznyugalom csak a tényállásban tiltani kívánt *eszmékkel szembeni*, adott esetben “megbotránkozást vagy riadalmat” is kiváltó társadalmi ellenállásban mutatkozhat meg. Ha a szélsőséges eszmékkel szembeni ellenállás valóban akkora, akkor nincs értelme a külön tiltásnak, hiszen az ilyen magatartás (mint a garázdaság: Btk. 271. §) egyébként is büntetendő.

[79] 4. Ugyancsak nem látom be, miképpen igazolható, hogy a vizsgált tényállás az emberi méltóságot sértő cselekményt tilt-üldöz. Ha ez igaz, akkor az Alaptörvény IX. cikkébe újonnan beiktatott (4) bekezdés eleve igazolja a tényállás alkotmányosságát. Szerintem a tényállásban célba vett magatartásokról nem állítható, hogy sértik az emberi méltóságot.

[80] Ez a sokat emlegetett fogalom az ember legfontosabb jogait, szabadságát és másokkal való egyenlőségét, mondhatni alkotmányos tulajdonságát jelenti, amelyet az alkotmányos jogrendszernek feltétlenül, akár más jogok rovására is, tiszteletben kell tartania. Az emberi méltóság minden egyes embert feltétlenül – bármely tulajdonságától, tettétől, társadalmi helyzetétől függetlenül, ha tetszik: ellenére – megillet. Az emberi méltóság feltétlensége azt jelenti, hogy az emberi méltóság az alapvető jogok közös tartalmának nem korlátozható része, vagyis az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése szerinti lényeges tartalma. Ezt az alkotmányos jogot véleménynyilvánítással meg lehet sérteni, de csak személyre irányulóval, nem pedig politikai eszmék hirdetésével. Ezekkel akkor sem, ha megvalósításuk tényleg az emberi méltóságot veszélyeztetné – azzal, hogy a méltóságot védő alkotmányos jogrendszert felszámolná. Az emberi méltóság minden egyes embert mint embert

illeti meg: a politikai ideológia terjesztése nem személyre szól, még akkor sem, ha van, akit személy szerint közelebről érint (nem feltétlenül mint lehetséges üldözöttet).

[81] A közösségek méltóságát – amely az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdése szerint létezik – sem sérti az ilyen tagadás, mert *róluk* nem állít semmit, azzal, hogy tagad egy történelmi eseményt. A tagadás jelentése valóban egy, az alkotmányos értékrenddel szemben álló politikai nézetrendszer melletti kiállás, amely az emberi méltóság egyik alapvető tartalmi elemét, az emberek egyenlőségét és egyenlő szabadságát vonja kétségbe; ez azonban szerintem az emberi méltóságot (a fenti értelemben) alapvető értékének tekintő alkotmányos demokrácia ellen irányul, ezért közvetlenül nem sérti senki emberi méltóságát.

[82] Az emberi méltóság védelme általában, és a közösségekhez tartozók méltóságának védelme külön sem igazolja a Btk. 269/C. §-ban foglalt korlátozást, mert a IX. cikk (4) és (5) bekezdése szerint az emberi méltóság sérelme mindig *egyének* sérelme, akik maguk léphetnek fel a sértés ellen. Ez egyértelmű az (5) bekezdésből, amely a közösséghez tartozó *személyekről* szól, akik bíróság előtt érvényesíthetik az emberi méltóságuk megsértése miatt keletkező igényeiket. A (4) bekezdés szerinti emberi méltóságot sértő véleménynyilvánításnak is személyre szólónak kell lennie – az (5) bekezdés csak a vitatott kérdést dönti el, hogy egy közösséghez tartozás elegendő alap-e a közösséget sértő véleménynyilvánítás elleni személyes igényérvényesítésre. A vizsgált törvényi tényállás megvalósulásának azonban nem feltétele semmilyen egyéni sérelem.

[83] 5. Egyetértek a Kovács Péter alkotmánybíró különvéleményében foglaltakkal általában, különösen pedig a III. pontjával, amelyben rámutat arra, hogy a náciizmus és a kommunizmus együtt kezelése jogi szempontból nem fogadható el. A tényállás *kötelezően elfogadandó ténynek* veszi, ami különben vitatott: a kommunista – ezen nyilván a sztálinizmus értendő – rendszerek *éppúgy* (ugyanabban az értelemben) “népirtást vagy emberiség elleni büntettet” követtek el, mint a “nemzeti szocialisták”, jóllehet, mint Kovács Péter alkotmánybíró különvéleményében bemutatja, inkább az ellenkezője az általánosan elfogadott. A törvényhozó tehát akarva vagy akaratlan ideológiai álláspontot foglalt bűncselekményi tényállásba. Ezzel a lehetséges vádlottak védekezését gyengíti, mivel nem vitathatják – nem a tény, hanem a minősítését.

[84] Egyébként, a történelmi tények tagadása a nemzetiszocialista (és nem “nemzeti szocialista”, lásd: Laczkó-Mártonfi: Helyesírás. Osiris 2006, 1108.) eszmék hirdetőire jellemző. Más, egyébként szélsőségesnek tekinthető nézetek hívei, ideértve a kommunistákat, ilyen érveket nem használnak, mivel az eszme mai hívei, legalábbis Európában és az amerikai kontinensen, maguk is elítélik az eszmére hivatkozó büntetteket. A fenti példában (2. pont) sem véletlenül a holokauszt tagadása szerepelt, amelyet tiltó tényállás helyébe a ma hatályos 269/C. § lépett. Ez ugyanis gyakorlatilag az egyetlen, amely a Btk. 269/C. §-a elkövetési magatartását Magyarországon megvalósíthatja (más társadalmakban és politikai kultúrákban természetesen másként van).

[85] Érdeemes emlékeztetni arra is, hogy a Btk. 269/C. § tényállása történelmi

fogalomhasználata bizonytalanságot okoz, különösen azzal, hogy nem világos a “nemzetiszocialista rendszerek” terminus vajon milyen a történelemben előfordult rendszerekre utal. A náci Németországra biztosan, de nem világos, milyen magyarországi történelmi események tagadását tiltja; nem világos, mikor volt a törvényi tényállás értelmében Magyarországon “nemzeti szocialista” rendszer. Hasonló nehézségeket okozhat a “kommunista rendszer” fogalmának értelmezése is.

[86] 6. Végül megjegyzem, hogy az Európai Unió Tanácsa által 2008. november 28-án elfogadott, a *rasszizmus és idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről* szóló 2008/913/IB kerethatározat alkotmányjogilag igazolhatja bizonyos politikai magatartások büntetéssel fenyegetését.

[87] Magyarország az Unió tagja lévén, az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdés alapján alkotmányosan igazolható a véleménynyilvánítás szabadsága korlátozásának szükségessége, ha uniós jogi kötelezettség teljesítése érdekében szükséges. Ugyanakkor az Unió jogi kötelezettség teljesítése sem teszi mellőzhetővé a korlátozás alkotmányossága, de legalább az arányossága vizsgálatát, amely a kerethatározat 7. cikke szerint nem is sértené az uniós jogi kötelezettséget. Különösen nem, ha az arányosság körében figyelembe vesszük a kerethatározat 1. cikkének (2) bekezdését, amely lehetővé teszi, hogy a tagállamok csak “a közrend megzavarására alkalmas vagy fenyegető, gyalázkodó vagy sértő” cselekményeket büntessék. Ez a véleményszabadság kisebb korlátozása lenne, mint a ma érvényben lévő és hatályban maradó tényállás.

[88] Mindezek alapján a Btk. 269/C. § megsemmisítését tartottam volna indokoltnak.

Budapest, 2013. június 17.

Dr. Bragyova András s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Kovács Péter alkotmánybíró különvéleménye

I.

[89] Egyetértek azzal, hogy a szólásszabadság védelmét nem élvezheti sem a gyűlöletbeszéd, sem az ún. *Auschwitzlüge*, sem pedig az alkotmányosság alapértékeinek semmibe vétele, és ennek a nézetemnek több korábbi alkotmánybírói határozathoz fűzött párhuzamos indoklásomban hangot is adtam [lásd 95/2008. (VII. 3.) AB határozat, ABH 2008, 782, 795.; 96/2008. (VII. 3.) AB határozat, ABH 2008, 816, 835.; 538/G/2006. AB végzés, ABH 2009, 2876, 2887.]. A többségi határozatot mégsem tudom támogatni.

[90] Megítélésem szerint a jelen ügyben vizsgált jogszabályi rendelkezés, a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 269/C. §-a, jelenlegi megfogalmazásában olyan elemeket hordoz magában, amelyek a Magyarország által vállalt nemzetközi jogi kötelezettségekkel – a

269/C. § többféleképpen is értelmezhető fordulatai miatt – nehezen egyeztethetők össze. A Btk. 269/C. § fordulatainak érvényesítése ugyanis könnyen ütközhet az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezményével (a továbbiakban: Egyezmény), különös tekintettel az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatára. Meg lehetett volna ugyanakkor teremteni az összhangot a nemzetközi kötelezettségekkel, az Alaptörvény Q) cikkére figyelemmel, élve az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvényben biztosított lehetőségekkel, annál is inkább, mivel megítélésem szerint az indítványozó bíró maga is a magyar büntető törvénykönyvi rendelkezés nemzetközi jogi összefüggései tekintetében tette fel kérdéseinek egy részét.

II.

[91] Az ütközés esélye meglehetősen nagy az Alaptörvény XXVIII. cikke [annak (4) és (5) bekezdésére figyelemmel] és az Egyezmény 7. cikke viszonylatában. (Itt a szabályok csaknem azonosak, mint az Alaptörvény XXVIII. cikkében, különösen annak a (4) bekezdésében foglaltakkal, figyelemmel az (5) bekezdésre is].

[92] Az Egyezmény 7. cikke a következő:

“Büntetés kiszabásának tilalma törvényi rendelkezés nélkül

1. Senkit sem szabad elítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése idején a hazai vagy nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény. Ugyancsak nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni.

2. Ez a cikk nem zárja ki valamely személy bíróság elé állítását és megbüntetését olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely elkövetése idején a civilizált nemzetek által elismert általános jogelvek szerint bűncselekmény volt.”

[93] Az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) és (5) bekezdése, valamint az Egyezmény 7. cikk 1. és 2. pontja a *nullum crimen sine lege* elv alóli kivételként egyedül a nemzetközi jogot (a nemzetközi szerződést, illetve a nemzetközi szokásjogot) ismeri el.

[94] Nem hiszem, hogy lenne két *nullum crimen sine lege* elv, egy belső használatra szóló és egy olyan, ami a nemzetközi emberi jogvédelmi mechanizmusoké. De praktikus szempontokból is célszerű ezt az elvet is az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatára figyelemmel értelmezni.

[95] Ahogyan az Alkotmánybíróság még az Alkotmány módosításával összefüggésben, de általános érvennyel fogalmazta meg a 61/2011. (VII. 13.) AB határozatban: “Egyes alapjogok esetében az Alkotmány ugyanúgy fogalmazza meg az alapjog lényegi tartalmát, mint valamely nemzetközi szerződés (például a Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya és az Emberi Jogok Európai Egyezménye). Ezekben az esetekben az Alkotmánybíróság által nyújtott alapjogvédelem szintje semmiképpen sem lehet alacsonyabb, mint a nemzetközi (jellemzően a strasbourgi Emberi Jogok Bírósága által kibontott) jogvédelem szintje. A *pacta sunt servanda* elvéből [Alkotmány 7. § (1) bekezdés, Alaptörvény Q) cikk (2)–(3) bekezdés] következően tehát az Alkotmánybíróságnak akkor is követnie kell a strasbourgi joggyakorlatot, az abban meghatározott alapjogvédelmi

szintet, ha saját megelőző »precedens-határozataiból« ez kényszerűen nem következne.” {ABH 2011, 290, 321.; lásd: 166/2011. (XII. 20.) AB határozat, ABH 2011, 545.; 43/2012. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás [67.]}

[96] Az Emberi Jogok Európai Bírósága a *Korbély kontra Magyarország* ügyben hozott ítéletben az alábbiakban összegezte a 7. cikk vonatkozásában kialakított joggyakorlatát:

“A 7. cikk nem korlátozódik tehát arra, hogy tiltsa a vádlott sérelmére a büntetőjog visszaható hatályú alkalmazását: érvényesíti, általánosabb értelemben a bűncselekmények és a büntetések legalitásának az elvét (*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*) és azt, amelyik azt parancsolja, hogy ne lehessen a büntető törvényt kiterjesztő jelleggel, a vádlott sérelmére alkalmazni, jelesül analógia révén. Ebből az következik, hogy egy bűncselekményt a törvénynek világosan kell megfogalmaznia. Ez a feltétel akkor teljesül, ha az egyén tudhatja, a kérdéses rendelkezés megfogalmazása alapján, és ha kell, figyelemmel a bíróságok jogértelmezésére és szakavatott jogi véleményre, milyen cselekmények és milyen mulasztások keletkeztetik az ő büntetőjogi felelősségét. E tekintetben a Bíróság emlékeztet arra, hogy a jog [*droit/law*] fogalma a 7. cikkben “törvénynek” [*loi*] felel meg, ami az Egyezmény számos más cikkében szerepel: ez felöleli az akár törvényhozói, akár bírói eredetű jogot és minőségi feltételeket is implikál, többek között a hozzáférhetőséget és az előreláthatóságot.” (*Korbély kontra Magyarország* ügyben 2008. szeptember 19-én, Nagykamerában hozott ítélet, 70. §)

[97] A fenti bekezdésből a büntetőjogi analógia tilalmára hívom fel a figyelmet. Attól tartok, hogy a többségi határozat indokolása – szándékától függetlenül – ugyanakkor éppen hogy az analógia bátor alkalmazására biztathat.

III.

[98] Végighúzódik a határozaton az a gondolatmenet, hogy ha a holokauszt-tagadás nem élvezi az szólásszabadság védelmét (*nota bene* ez valóban így van a strasbourgi joggyakorlatban, ahogyan az bemutatásra kerül a határozatban), akkor az ezzel összevethető súlyú vagy fájdalmat okozó egyéb cselekményekre, így a kommunista rendszerek bűneinek tagadására is vonatkoztatható. A kérdés azonban ennél jóval árnyaltabb, és a válasz bizonyítást feltételez.

[99] Ugyanakkor ehhez át kellene tekinteni a kommunista rendszerek bűncselekményeire való utalást az Emberi Jogok Európai Bíróságának a joggyakorlatában. Ennek elvégzése azért is fontos, mivel ily módon láthatóak a valódi koordináták, és annál is hasznosabb, mivel bizonyítja, hogy nem beszélhetünk arról, hogy a kommunista rendszer bűncselekményeiről ne lenne tudomásuk a strasbourgi bírácoknak, és az ítéletek ismeretében azt sem mondhatjuk, hogy ún. kettős mérce jelenne meg a gyakorlatukban.

[100] Ez mindenekelőtt azoknak az ítéleti hivatkozásoknak a figyelembe vételét jelenti, ahol az Emberi Jogok Európai Bírósága nemcsak a nemzeti szocialista, hanem a kommunista rendszerek által elkövetett bűncselekmények súlyára és szisztematikus voltára is rámutatott (lásd *Zdanoka kontra Lettország* ügyben, 2006. március 16-án hozott nagykamerai ítéletben a 133. §-t; a *Partidul Communistilor*

(*Nepeceristi*) és *Ungureanu kontra Románia* ügyben 2005. február 3-án hozott ítéletben az 58. §-t; a *Strzelecki kontra Lengyelország* ügyben 2012. április 10-én hozott ítéletben a 45. §-t), és azok áldozatainak emlékére emlékeztetett (lásd: a *Rekvényi kontra Magyarország* ügyben 1999. május 20-án hozott ítéletben a 41. §-t; a *Streletz, Kessler és Krenz kontra Németország* ügyben 2001. március 22-én hozott ítéletben a 81. §-t és a 84. § -t; a *Linkov kontra Cseh Köztársaság* ügyben 2006. december 7-én hozott ítéletben a 42. §-t; a *Vajnai kontra Magyarország* ügyben 2008. július 8-án hozott ítéletben az 57. §-t; a *Petrina kontra Románia* ügyben 2008. október 14-én hozott ítéletben a 47. §-t és a 49. §-t, a *Balsyté-Lideikiené kontra Litvánia* ügyben 2008. november 4-én hozott ítéletben a 78. §-t, a 80. §-t és a 81. §-t; a *Fratanoló kontra Magyarország* ügyben 2011. november 3-án hozott ítéletben a 25. §-t és a 27. §-t, valamint a *Fáber kontra Magyarország* ügyben 2012. július 24-én hozott ítéletben az 58. §-t).

[101] Mindezeket úgy lehet összefoglalni, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága a holokausztot tagadó megnyilatkozásokat eleve nem tekinti az Egyezmény szerinti szólásszabadság nyújtotta védelemre méltónak, mivel ott világosan megállapított történelmi igazságok kétségbevonásáról van szó, és ezért az ilyen írományoknak és egyéb megnyilatkozásoknak az explicit vagy implicit célja nem más, mint a náciizmus áldozatainak, illetve rokonaiknak a megsértése, faji típusú gyűlölet szítása, a náciizmus bűneinek apológiája.

[102] Ugyanakkor az Emberi Jogok Európai Bírósága láthatóan lehetőséget lát arra is, hogy egyéb, az Egyezmény céljával és értékrendjével összeegyeztethetetlen ideológiáktól is megtagadja a szabadságjogok védelmét, ha ezek megnyilvánulási formája egyértelműen tanúsítja az Egyezménnyel való visszaélést és voltaképpen az Egyezmény értékrendjének a megsemmisítésére irányul. Ilyen mindenekelőtt a terrorizmus, mind annak a kommunista ideológia egyik ágából, mind a vallási fundamentalizmusból eredő formájában.

[103] Az Emberi Jogok Európai Bírósága a fenti ítéleteiben kimondta, hogy tisztában van azzal, milyen tragédiákat okoztak a XX. században a totalitárius kommunista rezsimek a közép-, kelet-európai államokban az emberek tömegeinek sorsában, és milyen keserű emlékeket hagytak sokakban. Kimondta, hogy lehetnek olyan felelősségre vonási módok, amelyek összeegyeztethetőek az Egyezménnyel, azonban a törvény visszamenőleges hatályának tilalma alól csak igen szűk körben engedhető kivétel, és pedig ha azt maga a nemzetközi jog parancsolja, vagy teszi lehetővé, vagy ha olyan rezsimről van szó, amelynek "joga" a jogállamiság elvei alapján nem tekinthető jognak. Rámutatott arra is, hogy egy ilyen szabálynak abszolút egyértelműnek kell lennie és a későbbi, alapvetően más optikát hordozó joggyakorlati átértelmezést ezzel ütközőnek tekintette.

[104] Ugyanakkor hangsúlyozta azt is, hogy – a véleménynyilvánítási szabadság összefüggéseiben – a kommunista rendszer szimbólumait illetően különbséget kell, hogy tegyen azok között, amelyeknek csak egyetlen, és pedig nyilvánvalóan totalitárius jelentéstartalmuk van, és azok között, amelyek a demokratikus jogállami normákat elfogadó mai európai kommunista pártok és egyéb baloldali mozgalmak bevett jelvénye. (Ugyanezt vonatkoztatta azokra a jelvényekre is,

amelyek adott esetben jobboldali, vagy jobboldali radikális mozgalmak jelvényei, ha ugyanezen jelvényeknek szintén van semleges tartalma is, illetve ha történelmi, vagy egyéb okból a társadalomnak ezen mozgalmakhoz nem kötődő része is elfogadja e szimbólumokat.)

[105] Amikor a szólásszabadság büntetőjogi természetű korlátaival találkozott az általa elbírált ügyekben, az Emberi Jogok Európai Bírósága következetesen hangsúlyozta, hogy a fellépésnek az Egyezményvel való összeegyeztethetősége vizsgálata során figyelembe kell, hogy vegye az adott norma világos voltát, annak egyértelmű nemzeti gyakorlatát, adott esetben pedig azokat a nemzetközi jogi kötelezettségeket is, amelyek a kérdéses jogszabály meghozatalára készítették a jogalkotót. Nemzetközi jogi háttérű jogszabályok esetében ragaszkodott ahhoz, hogy a nemzeti jogszabály és a nemzetközi jogi kötelezettség között ne legyen ellentmondás, logikai vagy egyéb félreérthetőség. A szólásszabadság vonatkozásában – a “törvény által előírt”, “a közrend, közbiztonság érdekében történő” és “egy demokratikus társadalomban szükséges mértékű” korlátozással tudott csak egyetérteni azokban az ügyekben, amelyek hasonlíthatóak jelen ügghöz.

[106] Az Emberi Jogok Európai Bírósága ugyanakkor többször is utalt arra, hogy egy adott megnyilatkozásnak, illetve az azzal szemben gyakorolt szankciónak a megítélésekor több tényezőt alaposan meg kell vizsgálni a konkrét ügyben: ilyen a megnyilatkozás földrajzi helye, ideje, közvetlen hatása, ilyen a megnyilatkozó személy státusa (például politikus, vagy civil, vagy tisztviselő, vagy éppen a katonai, rendőri állomány tagja). Adott esetben a megnyilatkozás politikai környezete is fontosnak tekinthető tényező lehet, mint például egy választási kampányesemény felfokozott hangulata. Figyelembe vette a megnyilatkozás mögötti nyilvánvaló szándékot, úgymint a gyűlöletkeltést, a megvetést, az áldozatok emberi méltóságának semmibe vételét, tudatos provokálásukat. Jelentőséget tulajdonított annak, hogy láthatóan a totalitárius ideológiával való következetes azonosulásról van-e szó, világosan megállapított történelmi tényekkel fut-e szembe a megnyilatkozás, vagy történelmi természetű-e a vita, még ha az sokkol, bánt vagy nyugtalanít is többeket. A megnyilatkozás jellegét illetően jelentősége van annak, hogy súlyos háborús, vagy emberiség elleni bűncselekmények nyílt apológiája történik-e, vagy pedig csak egy tudományos kutatás eredményeinek nyilvánosságra hozásáról van szó.

IV.

[107] A Btk. vizsgált 269/C. §-ában a “vagy kommunista rendszerek által elkövetett népiirtás és más, emberiség elleni cselekmények tényét” fordulat különösen aggályos abban az értelemben, hogy vajon az “emberiség elleni cselekmények” az “emberiség elleni bűncselekmények”-kel azonosíthatók-e? Erre próbált egyértelmű választ kapni az indítványozó is, aki az “igen” válaszhoz próbált alkotmányossági fogódzót találni. A többségi határozat azonban nemmel válaszolt, és ezt többször is megismételte.

[108] A 269/C. § azonban – megítélésem szerint – azért mozog ingoványos talajon, mivel míg az “emberiség elleni bűncselekmények” fogalomköre (ugyanaz több

hazai nemzetközi jogi szakíró munkájában és az új Btk.-ban “emberiesség elleni bűncselekmények” gyanánt fordítódik) meglehetősen jól beazonosítható, a büntető törvénykönyvben elhelyezhető, addig igencsak nagy a bizonytalanság abban, hogy mit érthetünk “emberiség elleni cselekmények” alatt, ha ti. az nem szükségképpen bűncselekmény, azonban mégis bűn, sőt a népirtáshoz fogható súlyú cselekmény, ami “általános, történelmi evidencia” és “az európai jogi és társadalmi fejlődést is befolyásoló feltétlen igazság”.

[109] Mindezt nem egyszerűsíti, hogy a magyar politikai életben és a tudományos életben sincs olyan egyértelmű álláspont, hogy *in concreto* melyek is ezek a cselekmények. Vajon az összes, ami az Alaptörvény negyedik módosításával az U) cikk (1) bekezdés g) pontjában fel lett sorolva? Vagy több annál, vagy esetleg még ott sem mindegyik? Vajon mindegyik valóban egyenértékű a népirtással?

“g) az állampolgárok és egyes csoportjaik alapvető emberi jogaiktól való megfosztásáért vagy azok súlyos korlátozásáért, különösen emberek meggyilkolásáért, idegen hatalomnak való kiszolgáltatásáért, törvénytelen bebörtönzéséért, kényszermunkatáborba hurcolásáért, megkínzásáért, embertelen bánásmódban részesítéséért; a polgárok vagyonuktól történő önkényes megfosztásáért, a tulajdonhoz fűződő jogaik korlátozásáért; a polgárok szabadságjogainak teljes elvételéért, a politikai vélemény- és akaratnyilvánítás állami kényszer alá vonásáért; az emberek származásukra, világnézetükre vagy politikai meggyőződésükre tekintettel történő hátrányos megkülönböztetéséért, a tudáson, szorgalmon és tehetségen alapuló előremenetelésnek és érvényesülésének akadályozásáért; az emberek magánéletének törvénytelen megfigyelésére és befolyásolására törő titkosrendőrség létrehozásáért és működtetéséért;”.

[110] Mindehhez még hozzá kell tenni, hogy a “jog” strasbourgi minőségi követelményei között – figyelemmel a *Korbély kontra Magyarország* ítéletből idézett tendenciára – az “előreláthatóság” kritériumának teljesítése sem lesz egyszerű.

[111] Az “emberiség elleni cselekmények” értelmezési bizonytalansága ráadásul a “szólásszabadság *contra* analógiára építő büntetőjogi szankcionálhatóság” összefüggéseiben kap szélesebb és veszélyesebb dimenziókat. Azaz, mindez visszaköszön akkor, amikor az Egyezménynek a véleménynyilvánítás szabadságáról szóló 10. cikkének (az ottani korlátoknak) és az Egyezmény védelmének megtagadását szabályozó 17. cikknek az alkalmazhatóságát vizsgáljuk. Az Egyezmény 17. cikkének az értelmezése – mint ahogyan azt összefoglalni törekedtem – nem tágítható korlátlanul és nem hagyhatók figyelmen kívül az eddigi joggyakorlati fogódzók.

V.

[112] A fent felsorolt problémák azonban – megítélésem szerint – kezelhetőek lettek volna több módon is. Ezek egyike például alkotmányos követelmény kimondása lehetett volna.

[113] A követelmény két részből állhatott volna:

[114] (1) a felsorolása azoknak a nemzetközi jogi háttérű bűncselekményeknek, Btk. §-oknak, amelyek tagadása, bagatellizálása büntetendő;

[115] (2) célzat, ami tulajdonképpen az önkényuralmi jelvényekről hozott alkotmánybírói határozat indoklásában is megjelent.

[116] Így a még egyelőre hatályos, és az alkotmányossági vizsgálat tárgyát képező Btk. 269/C. §-a vonatkozásában alkotmányos követelményként kellett volna kimondani, hogy:

“Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 269/C. §-a csak úgy egyeztethető össze az Alaptörvénnyel – különös tekintettel az Alaptörvényben a B) cikk (1) bekezdésére, a Q) cikkekre, a VII. cikkekre és a XXVIII. cikk (4) bekezdésére, valamint a Záró és egyes rendelkezések 8. pontjára –, ha az abban foglalt “népirtás”, illetve “emberiség elleni bűncselekmények” alatt azok a bűncselekmények értendők, amelyeket Magyarország nemzetközi kötelezettségei értelmében a Btk. 155. §-ában (népirtás), 157. §-ában (apartheid), 158. §-ában (polgári lakosság elleni erőszak), 159. §-ában (háborús fosztogatás), 160. §-ában (bűnös hadviselés) nevesített és büntetni rendelt, feltéve, hogy a »tényét tagadja, kétségbe vonja vagy jelentéktelen színben tünteti fel«, mint elkövetési magatartás, nyilvánvaló azonosulást jelent a nemzeti szocialista rendszer, illetve a kommunista diktatúra alapeszméivel, és végső soron e rendszerek bármelyikének a rehabilitálását célozza, illetve áldozataik emberi méltóságát tagadja meg.”

és

“Az Alkotmánybíróság megjegyzi, hogy a fenti pontban kimondott alkotmányos követelmény értelemszerűen áttevődik és vonatkozik hatályba lépése után a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 333. §-ára, illetve annak 142. §-ára (népirtás), 143. §-ára (emberiség elleni bűncselekmény), 144. §-ára (apartheid), 150. §-ára (túlélők megölésére utasítás), 153. §-ára (védett tulajdon elleni támadás) és 154. §-ára (háborús fosztogatás)”.

[117] E megfogalmazás tagadhatatlanul – nézetem szerint elkerülhetetlenül a Btk. szerkezeti tagolódása miatt – bonyolult, azonban a “célzatos” fordulatoknak is megvan a megfelelő kapcsolódásuk az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatához, a tételesen felsorolt bűncselekmények pedig mind olyanok, amelyek vonatkozásában valóban fennáll az európai konszenzus, és köthetők is a két rezsimhez.

[118] Más megoldást is választhatott volna az Alkotmánybíróság, de a kiindulópontnak akkor is annak kellett volna lennie, hogy az “emberiség elleni cselekmény” alatt büntető törvénykönyvbeli “emberiség elleni bűncselekményt” kell érteni.

[119] Megvizsgálhatta volna az Alkotmánybíróság, hogy a büntető törvénykönyvben melyek még azok a bűncselekmények, amelyek tagadásának, bagatellizálásának tilalma és büntetőjogi szankcionálhatósága a nemzetközi joggal összefüggésbe hozható.

[120] Megítélésem szerint a normavilágosságnak és a nemzetközi jogi kötelezettségekkel való összhangnak ez *sine qua non* feltétele.

Budapest, 2013. június 17.

*Dr. Kovács Péter s. k.,
alkotmánybíró*

Dr. Lévy Miklós alkotmánybíró különvéleménye

[121] Nem értek egyet a határozat rendelkező részével. Álláspontom szerint a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 269/C. §-ában foglalt nemzetiszocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása büntető törvényi tényállás jelenlegi megfogalmazása nem felel meg az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében foglalt jogbiztonság követelményének.

[122] 1. Nem vitatom azt a megállapítást, hogy a nemzetiszocialista és kommunista rendszerek bűneinek tagadása büntetendővé nyilvánítása szükséges lehet. A XX. század politikai diktatúráinak időszakában történt egyes (bűn)cselekmények tagadása, kétségbe vonása vagy jelentéktelen színben való feltüntetése egyrészt sértheti az emberi méltóságot, másrészt ellentétes az Alaptörvényből levezethető alkotmányos értékrenddel, amely indokoltá teheti az ilyen magatartások büntetendővé nyilvánítását.

[123] A Btk. 269/C. §-ával összefüggésben is érvényesülnie kell azonban a büntetőjog jogbiztonsággal kapcsolatos alaptörvényi korlátjának, miszerint a büntetőjogi szankció kilátásba helyezésével tilalmazott magatartást leíró diszpozíciónak határozottnak, körülhatároltnak, világosan megfogalmazottnak kell lennie. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdéséből, valamint a XXVIII. cikk (4) bekezdéséből fakadó fontos követelmény a védett jogtárgyra és az elkövetési magatartásra vonatkozó törvényhozói akarat világos kifejezésre juttatása, melynek egyértelmű üzenetet kell tartalmaznia arra vonatkozóan, hogy mikor valósul meg büntetőjogilag szankcionált jogsértés, ugyanakkor korlátoznia kell az önkényes jogértelmezés lehetőségét a jogalkalmazók részéről.

[124] Ezeknek a követelményeknek a Btk. 269/C. §-a álláspontom szerint nem felel meg.

[125] 2. A többségi határozat vizsgálta a bűncselekmény tényállási elemeit, elkövetési tárgyát, jogi tárgyát. A többségi álláspont indokolása azonban véleményem szerint az elkövetési tárgy és a jogi tárgy elemzése kapcsán olyan megállapításokat tartalmaz, amelyek a tényállás jelenlegi szövegéből nem olvashatók ki.

[126] 2.1. A többségi határozat a bűncselekmény elkövetési tárgyának a népirtás és más, emberiség elleni cselekmények tényét, mint “evidens, történetileg vitathatatlan [...] múltbéli események” körét tekinti, amelyek a Btk. 269/C. §-ában szabályozott bűncselekmény alapjául szolgálhatnak. (Megjegyzem, hogy ennek a bűncselekménynek nincs is a szó szoros értelmében vett elkövetési tárgya.) A Btk. 269/C. §-a kapcsán az elkövetési magatartások a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek által elkövetett népirtás és más, emberiség elleni

cselekmények tényére irányulnak.

[127] Véleményem szerint a tényállás ezen elemében a “más, emberiség elleni cselekmények” fogalom nem felel meg a normavilágosság elvének. Nem értek egyet a többségi határozat azon érvelésével, hogy egyértelműen meghatározható ezeknek az eseményeknek, cselekményeknek a köre, amely a fogalom alá vonható. Egyáltalán nem egyértelmű, hogy mely cselekmények tartozhatnak ebbe a körbe, már csak azért sem, mert – a határozat megfogalmazásával élve – a “diktatúrákhoz kapcsolódó bűnök” elismerése és megítélése Európában egyáltalán nem egységes.

[128] Mindez ahhoz vezet, hogy a nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása tényállásában a “más, emberiség elleni cselekmények” értelmezése nem egyértelmű, ezáltal a tényállás túlságosan széleskörű, és önkényes jogalkalmazásra ad lehetőséget, amely ellentétes a jogbiztonság elvével. Ráadásul a tényállás meghatározhatatlan volta azt is jelenti, hogy az állampolgárok számára sem egyértelmű, hogy mely magatartásukkal követnek el bűncselekményt, amely felveti *anullum crimen sine lege* és a *nulla poena sine lege* elvének sérelmét is.

[129] 2.2. Az indítvány kérdésként vetette fel, hogy azokat az alapbűncselekményeket, amelyeket a törvényi tényállás szerint a nemzetiszocialista, illetve kommunista rendszerek idején követtek el, jogerős ítéleteknek kell-e megállapítaniuk ahhoz, hogy a Btk. 269/C. §-ában foglalt bűncselekmény megvalósuljon. A többségi határozat erre nem ad választ. Álláspontom szerint a törvény értelmezéséből nem egyértelmű ennek a kérdésnek a megítélése, amely szintén a büntető törvényi tényállás pontatlan megfogalmazását, és ezáltal jogbiztonságot sértő jellegét támasztja alá.

[130] 2.3. Problémásnak érzem a többségi határozatnak azt a megállapítását is, amely szerint a nemzetiszocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása büntető törvényi tényállása akkor valósul meg, ha az adott magatartás alkalmas a köznyugalom megzavarására.

[131] A nemzetiszocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása büntető törvényi tényállás a köznyugalom elleni bűncselekmények között helyezkedik el. A bűncselekmény jogi tárgya a köznyugalom védelme. A konkrét bűncselekmény kapcsán a köznyugalom úgy válhat veszélyeztetetté, hogy a törvényi tényállásban utalásszerűen megfogalmazott cselekmények tényének nagy nyilvánosság előtti tagadása, kétségbe vonása, jelentéktelen színben történő feltüntetése olyan negatív érzelmeket válthat ki a közvetlenül érintettekben, illetve a társadalom széles körében, amely negatívan befolyásolhatja a közhangulatot.

[132] A tényállás nyelvtani értelmezéséből nem következik, hogy a bűncselekmény akkor valósul meg, ha az adott magatartást a köznyugalom megzavarására alkalmas módon követik el. Önmagában az is elegendő, ha a nagy nyilvánosság előtt tett kijelentések akár egyetlen embert is negatívan érintenek, azonban ez még nem jelenti feltétlenül a köznyugalom megzavarását. A többségi határozat is úgy fogalmaz, hogy a tényállásban szereplő álláspontok kifejezése alkalmas lehet arra, hogy “olyan indulatot gerjesszen, amely a köznyugalom megzavarásához vezethet”. A feltételes módú megfogalmazás is azt támasztja alá,

hogyan ez nem törvényszerű.

[133] A köznyugalom megzavarása jelentheti egy cselekmény társadalomra veszélyességének azon szintjét, amely már szükségessé teszi az állam beavatkozását, a cselekmény büntetendővé nyilvánítását, azonban a köznyugalom megzavarása külön tényállási elem lehet (az elkövetés módja, vagy a bűncselekmény eredménye), amely értelmezéssel nem tehető egy büntető törvényi tényállás részévé, hanem szükséges annak önálló törvényi tényállási elemként történő megfogalmazása.

[134] A köznyugalom megzavarása mint elkövetési mód több bűncselekménynek is törvényi tényállási eleme [pl. egyesülési joggal visszaélés (Btk. 212/A. §), törvény vagy hatósági rendelkezés elleni izgatás (Btk. 268. §), közveszéllyel fenyegetés (Btk. 272/A. §)]. Ilyenkor a büntetőügyben eljáró hatóságoknak a megnyilatkozás tartalmának, az elkövető személyének és az elkövetés körülményeinek összevetése alapján kell állást foglalniuk abban a kérdésben, hogy a cselekmény objektíve alkalmas-e arra, hogy a közvéleményben zavart és nyugtalanítást keltsen. Ennek azonban feltétele, hogy a köznyugalom megzavarását a törvényi tényállás tartalmazza.

[135] Az Alkotmánybíróság 4/2013. (II. 21.) AB határozatával alaptörvény-ellenesnek nyilvánította és megsemmisítette a Btk. 269/B. §-ában foglalt önkényuralmi jelképek használata büntető törvényi tényállást arra hivatkozással, hogy a tényállás túlságosan tágan határozza meg a büntetendő magatartások körét. Az alkotmánybírósági határozat a tényállás *pro futuro* megsemmisítését tartotta indokoltnak, arra hivatkozással, hogy a szükséges módosításokat a jogalkotó végezze el. A jogalkotó később módosította is a tényállást, és a cselekmény büntethetőségének általános feltételévé tette, hogy annak a köznyugalom megzavarására alkalmas módon kell történnie. Már az alkotmánybírósági határozat is utalt arra, hogy a tényállás pontos értelmezéséhez a büntetendő magatartások körének differenciáltabb meghatározására van szükség, amely a célzat, elkövetési módozat vagy eredmény figyelembevételével valósítható meg. Az Alkotmánybíróság azonban abban nem foglalt állást, hogyan kellene módosítani a tényállást, hanem azt a jogalkotóra bízta. Álláspontom szerint a Btk. 269/C. §-ával összefüggésben sem az Alkotmánybíróságnak kellett volna eldöntenie, hogy a köznyugalom megzavarása beleértelmezhető-e a tényállásba vagy nem.

[136] 3. Az alaptörvény-ellenesség kiküszöbölésére az Alkotmánybíróságnak többféle lehetősége is lett volna. Dönthetett volna úgy, hogy a tényállás szükségességére tekintettel, *pro futuro* semmisíti meg a kifogásolt rendelkezést, a 4/2013. (II. 21.) AB határozathoz hasonlóan.

[137] Megoldást jelentett volna az is, ha a testület mulasztást állapít meg. A mulasztásnak két aspektusa van: egyrészt mulasztás áll fenn azzal összefüggésben, hogy a jogalkotó nem határozta meg pontosan, mit ért a “más, emberiség elleni cselekmények” fogalmán, valamint mulasztás állapítható meg abban a tekintetben is, hogy a büntetőjogi tényállás túl tág, és a vonatkozó magatartások akkor igényelnek büntetőjogi beavatkozást, ha azok a köznyugalom megzavarására alkalmasak.

[138] Az Alkotmánybíróság akár még alkotmányos követelmény kimondásával is orvosolhatta volna a tényállással kapcsolatos bizonytalanságokat, vagy legalábbis fogódzót nyújthatott volna a jogalkalmazás számára. Álláspontom szerint azonban az jelentette volna a legmegfelelőbb megoldást, ha az Alkotmánybíróság – megfelelő szempontok adásával – a jogalkotóra bízta volna a tényállás pontosítását.

Budapest, 2013. június 17.

Dr. Lévay Miklós s. k.,
alkotmánybíró